

DÍTĚ

Komedie o třech aktech

OSOBY

PANÍ HELENA KOSTAROVIČOVÁ, vdova po továrníkovi (53 roků)
RÍŠA KOSTAROVIČ, disponent banky (32 roků) } bratři
ALEŠ KOSTAROVIČ, hudebník (21 roků) }
FRANTIŠKA JAŘABATÁ, služka (18 roků)
ALEXANDR KOSTAROVIČ, bratr nebožtíka továrníka (53 roků)
ANČA BÁRTÍKOVÁ, služka, kamarádka Františčina (19 roků)

Děje se v přítomnosti v Praze.

Mezi I. a II. aktem čtyři měsíce; mezi II. a III. šestnáct dní.

První jednání

Prostorná kuchyň se sporokrbem. Bílý nábytek z měkkého dřeva. Na stěně kredenc plná nádobí, hlavně aluminiového; některé veliké rendlíky a pánve visí kromě toho na stěně a svítí čistou. V rohu postel, zakrytá papírovou plentou, polepenou obrázky vystřihamými z ilustrovaných časopisů. Malá žárovka svítí uhlíkovitě nad stolem, na němž spousta nakupeného ušpiněného prádla, které Františka stojíc vybírá, třídí a Aleš sedě zapisuje do knížky.

FRANTIŠKA: Deset pánských košil širtingových a dvě hedvábné. Ty nepřijdou do prádla s ostatními; musí se vyprat zvlášť v lavoru jemným mýdlem. Zapište je zvlášť, mladý pane. Ty jsou pana Říši.

ALEŠ: Říša vám dělá mnoho práce a snad zbytečně: mnoho špiní.

FRANTIŠKA: Převléká se čtyřikrát i pětkrát týdně; pravda, vy jen dvakrát. Ale on musí. Chodí mnoho do společnosti, do koncertů, do divadel, na plesy... do... do... jak se tomu říká? ano, do klubu... což já vím, kam všude. Vy jste stále doma. Sedíte u svých knih a ještě raději stojíte, své housle pod bradou, u pultu s notami, a (*s úsměvem*) je-li milostpaní z domu, ještě raději býváte se mnou v kuchyni.

ALEŠ: Ano; já byl vždycky... jak bych to řekl? Jak je mužský rod od Popelka? Popelák... ano, popelák. On byl zlatý bažant tohoto domu hned od dětství; já jen obyčejný, šedý, nevzhledný, ten, kterého neukazují,... (*s nezdařeným pokusem o smích*) ale střílejí a jedí. Jím se chlubívala matka i otec, když byl ještě zcela maličký. Postavili ho sotva tříletého na židli a on deklamoval s ní hostům básničky nebo zpíval a ručkou dával si sám takt; a všichni mu tleskali a věštili mu velikou budoucnost. Paničky div se nepohádaly, která ho smí po-

hýčkat; a nosívaly mu tolik mlsků, až se jimi přejedl. Pak nebral od nich již žádných; a ony se proto trápily.

FRANTIŠKA: Teď rozumím, proč je tak — jak to říci? — krásný a něžný; to proto, že ho již v dětství milovaly krásné paní a laskaly. Ano, měkký a něžný je... přesto, že je tak mužný a tvrdý a — jak bych to řekla? — a... a... skvělý jako žádný druhý muž. Vlasy má jako žena... kučeravé od přírody. Je to náhoda?

ALEŠ (*sleduje svůj proud myšlenkový*): Mne však vždycky ukrývali jako tajný hřích. Co to jen bylo? Nechtěli mne snad mít a vnutil jsem jim nějak proti jejich vůli své narození? Nerozumím tomu... nerozumím svému osudu. Styděli se za mne záhy... tolik jest jisto, ne-li hned od začátku. Musíte vědět: já byl v mládí dlouho nemocný; pochybovali o mně již, myslili, že nebudu nikdy chodit. A neduživý jsem vlastně i nyní... ano... velmi, velmi neduživý. Po šarlachu trochu nedoslýchám; dlouho jsem nemluvil a i nyní trochu koktám... nebo lépe: zajíkám se. Ano, zajíkám se; koktám, jen když jsem příliš vzrušen: když mne přemůže zanícení. Přesto, zlý člověk mohl by o mně říci: mrzák. Ale vy, Františko, nejste na štěstí zlý člověk. Vidte? (*Vroucně.*) Ne... ne... vy jste nesmírně... nesmírně dobrá; přímo andělsky dobrá. (*Chytá ji za ruce, přitahuje k sobě, tiskne jí hlavu k pasu.*) Řekněte, že vám nejsem odporný; nepřežil bych toho!

FRANTIŠKA (*vymykajíc se mu*): Přestaňte, mladý pane. Co by si pomyslna milostpaní, kdyby se náhle vrátila,... víte, že ráda překvapuje. Řekne: Vrátím se v deset; a zatím tu chvíli si již usmyslna, že bude doma o půl deváté. A přijde po špičkách; připlázi se jako lasička. Nenaděješ se, dvěře se rozlétnou a ona na prahu.

ALEŠ: To má od nebožtíka otce. Ten si také rád hrával na imperátora, na Napoleona. Chlubíval se, že zná jako Napoleon každý knoflík na bluze svého posledního zřízence; že ví, kdy byl naposledy přišit a kdy se znova utrhne. On také rád se zjevoval v továrně na místech, kde byl nejméně očekáván, a v době, kdy by se ho tam byl nikdo nenadál. Ze mne chtěl mít také někoho ke své podobě a nemohl mi odpustiti, že jsem ho v tom zklamal. Chtěl míti ze mne inženýra, a nerad se smi-

řoval s tím, že budu umělcem. Ale i tu chtěl viděti hned úspěchy; a odvracel se ode mne, přezíral mne, když nepřicházely tak rychle, jak čekal. Osvoji si zvláštní způsob neviděti mne: vytáhl obočí a zíral mimo mne, ač hleděl na mne. I na smrtelném loži na mne tak patřil: to za trest, že jsem byl posud bez slávy, neznámý, neprosulý! Ano, byl netrpělivě hrdý a nesnášel, aby mu život dlouho odporoval. Kdyby byl zemřel o dvacet let později, kdo ví, snad by si ho byl opravdu podrobil; ale možno také, že zemřel tak záhy, protože ho nemohl přivést k poslušnosti. Ne, ne... já nejsem po něm: jsem velmi ubohý; nešťastný, puklý, nespokojený, slaboch, k ničemu.

FRANTIŠKA (*hladí ho po vlasech*): Co to mluvíte, mladý pane? Kdyby nic jiného, hraje tak krásně na housle. Srdce ve mně usedá, když vás slyším. Hned jako by žalovaly a hned zase jásají a výskají, ... ale tak divně, jako hoch rekrut, když si veselím zalhává své zoufalství. A nikdy u nás v horách žádný pták mne tak neroztruchlil, když volal z hloubi lesa... a snad i svého zakletí.

ALEŠ (*vrhá se k Františce za vzlykotu*): Vy tedy ve mne věříte? Vy čistá, vy dobrá! Věřte ve mne... věřte, nemám-li se zabít. Zde (*ukazuje na čelo*) a zde (*ukazuje na hruď*) se něco zmitá a vlní a chce se vylít a slít v tvar a hořet a svítit lidem. Věřte mně! Věřte! Nemohu žít bez vaší víry. Hledám se, hledám se, mějte jen strpení se mnou: naleznu se, jistě se naleznu jednoho dne, neodejmete-li mně své víry. Nemohu se vy... vy... vyslovit: v tom jest mé utrpení. Píši tria a kvarteta a kvinteta a jednoho dne, dá-li bůh — a on dá, jest mi dlužen tu chvíli —, zazpívám *svou* pppiseň vítěznou. Vám, jen vám, má dobrá vilo. Jsem jí již na stopě... ó jistě... kmitá se přede mnou lem jejího roucha: jen jej zachytit! A já pádím, bez dechu, za ní... ppřes kameny, výmoly, strouhy, pppropasti... (*Vydechně zhluboka; po pause.*) Vy nevíte, jak jsem byl nešťastný před půl rokem, než jste přišla k nám. Vy nevíte, jak bylo pusto před vámi v tomto domě; ne, to nebyl dům, to byla márnice, to byl hřbitov. Všude tma, mráz, rozklad, chaos; nikde osy, nikde tvaru a světla. A přišla jste vy, tichá, pokorná, měsíčně krásná, a všecko dostalo hned smysl; pohnulo se v hlubinách k růstu; krystalisovalo se kolem vás, ve vaší ose; ustředilo se na vás;

roste a zraje v tvar. Ten zázrak jste způsobila vy, Františko, ano vy: svou dobrotou, svou neporušeností, svou svatostí, kterou nesete v sobě, ... jistotou a spolehlivostí své bytosti... Ano, takový je bůh, Františko: tichounký, nejtíšší, ani větérek se v něm nehne; a proto točí se kolem něho celý svět; a proto proudí z něho celý svět... Jest v něm svinut... obsažen se všemi svými pozdějšími strašnými kontrasty.

FRANTIŠKA (*pokřičuje se*): Nerouhejte se, mladý pane. Stydím se po každé, kdykoli tak mluvíte. Mísíte věci svaté a světské, a to je hřích!

ALEŠ (*blouznivě*): Ne, nebraňte se. Tím dokazujete jen, jak mám pravdu. Ani bůh nepřipustil by nikdy o sobě, že jest bohem: přezírá to, nemyslí na to, neví o tom... a právě proto jím jest. Váš vliv pocítilo všecko v tomto domě: snad i poslední kámen zastavený do nejhlubších základů. Ulehčilo se mu v tu chvíli, kdy jste vešla k nám: a snáze nese se mu jeho břemeno od chvíle, kdy jste po prvé zaplakala v tomto domě.

FRANTIŠKA (*chce ho přerušiti*).

ALEŠ (*odmílaje, blouzní dál*): Ne... ne... nechte mne. Jsem zcela šťastný jen v takovýchto chvílích. A i nejmrzutější nejstarší pavouci na půdě, zapředení do nejhlubších pavučin, nejkyselejší staří mládenci, jsou veselejší od vteřiny, kdy jste se po prvé pod naší střechou zasmála. A jsou snad od té chvíle i milosrdnější k polapeným muškám. Aspoň jeden z nich, takový směšně nohatý se strakatým zadkem, který mně spadl včera večer na notový papír, právě když jsem na něj vrhal jedno furioso, povídal, že z lásky k vašim očím pustil jednu z nich na svobodu.

FRANTIŠKA (*se smíchem*): Co vy všecko nevíte: měl byste vypravovat pohádky dětem. Ale vážně, mladý pane, proč mně nedovolíte uklízet ve svém pokoji? Nebylo by tam pavučin, ani na stropě ani v koutech. Ale to se zavírá celé týdny; a kdyby aspoň dal klíč člověku, když odchází na procházku!

ALEŠ: Nicht diese Töne! Nechte mne, Františko, pokračovat v mé notě! A strýc Lexa, ani si představit nedovedete, jak ten býval mrzutý dříve... za Toničky a Berty. Ne, nescházel již vůbec k nám dolů. Dával si nosit jídlo nahoru; a ani mne k sobě nevpouštěl. Mne... řekl jsem vám přece, Františko, že mne vlastně on vychoval...

ALEŠ (*šeptem*): ... a zachránil před sebevraždou... tehdy, když se událo to strašlivé... (*Pausa.*) A mne tehdy nechával státi i půl hodiny před svým prahem a čekati marně. A strýc Lexa jest nyní laskavost sama; jeho čekankový zrak, který byl již docela vybledlý, svítí novou hlubokou modří, jako by se napil znova červnového nebe. Chodí k nám nyní denně a myslím jen proto, aby mohl pak k vám do kuchyně, přihřát se chvilku — právě jako já — v tom teple, které z vás dýše... jako z pšeničného lánu, zrajícího v letním slunci.

FRANTIŠKA: Ano, starý pán chodí sem rád. Vymyslí si často nějakou dětinskou záminku, aby mohl bez podezření se mnou pobesedovat. Jednou si přijde pro teplou vodu na ruce, ačkoliv jsem mu jí donesla před čtvrt hodinou do pokoje celou konev; jindy nehoří a nehoří mu dřevěné uhlí pod samovarem a já mu je mám vzkřísiti k životu, jak říká; a jindy je to knoflík, který mu mám přišít na kabát a který si předtím schválně utrhł: poznala jsem to na nitích...

ALEŠ: Nesmějte se mu, Františko! Je k politování jako já. Celý život nepoznal lásky; celý život prožil v chladu a útisku. A přece: byla-li kdy jemná a choulostivá větev na stromě našeho rodu a zasloužil-li si někdo z něho slunce a světla, byl to on. Můj otec a on, to je již má historie a Říšova. Otec všecko... on nic; otec všecko vysluní, a on odsouzený živořit v stínu, který vrhala otcova sláva. A přece: tři patenty, které továrně nejvíc vynesly, jsou od něho; vznikly v jeho hlavě. Otec je jen přízřusobit menším rozměrům skutečnosti a fruktifikoval.

FRANTIŠKA: Co je to fruktifi—?

ALEŠ: Zužitkoval, Františko... Myšlenku vymyslel strýc Lexa, ale do oběhu ji dal otec a ponechal si peníze, které vynesla.

FRANTIŠKA: To nebylo pěkné; to nebylo spravedlivé.

ALEŠ: Ovšem že ne. Ale jetzt noch nicht diese Töne...! Nechte mne jíti ještě chvíli mou vlastní stezkou. Nenuťte mne do koleje prašné silnice. (*Pausa, v níž noří se do vzpomínek; zachvěje se z nich, skrýváje zrak do dlaní.*) Hu... strašlivo bylo bez vás, strašlivo bylo zde před vámi. Hu... hrůza i jen vzpomínat na

to. Na kraji, na samém nejužším kraji propasti jsem již byl. Vlas dělil mne od smrti na jejím dně. Vždyť já, pomyslete si, zdraví již jen dobíjel. Opíjel jsem se soustavně: upíjel jsem se již všim. Ano, považte, i do špatných míst, do veřejných domů jsem chodil... ačkoliv nemohu tam vlastně nic dělat. Ale opíjel jsem se alespoň ve dvou nebo ve třech... s těmi holkami. Bylo to ještě zoufalejší než upíjet se sám.

FRANTIŠKA (*snaží se sejmout mu prsty s obličeje a políbit ho na čelo*): Ubohý.

ALEŠ (*brání se*): Ne... ne... teď ještě ne! Až zvítězím. Až si budu sám sebe vážit! Až vám zapěji svou píseň vítěznou. Pak kleknu před vás a zlíbám vás celou... od špiček střevočků až po čelo, až po kořínky prvních vlásků. Místečka nebudete mít na celém těle nezlíbaného. Přisahám vám.

FRANTIŠKA (*zardělá*): Ale, mladý pane, pamatujte se; co to mluvíte?

ALEŠ: Ne, ne, nevyhrál ještě *on* nade mnou! I já mám své zbraně: ssvou píseň. Má píseň jest také něco. Umění jest také něco a má, musí míti moc nad čistým srdcem. Vidte, Františko? Neboť jinak, jakou by mělo cenu?

FRANTIŠKA (*zamyšleně*): Nevím; ale mne hudba roztruchluje. Chce se mi zemřít, slyším-li krásnou píseň.

ALEŠ: Roztruchluje; ano, to je ten čistý vliv, který zruší, překoná *jeho* špatný. Neboť, nemyslete si, Františko: umím vidět, umím pozorovat. Vidím, že se vám líbí; vidím, že vás opíjí. Tuhle jsem pozoroval, jak jste za ním hleděla z okna, až zašel za roh ulice. A oněhdy vyšla jste z jeho pokoje... celá jaksi zmámená... A nebyl ani doma. Přesvědčil jsem se o tom; zaklepal jsem, a ticho. Nikdo tam nebyl.

FRANTIŠKA (*zardí se*): Líbí se mně, máte pravdu. Nač lhát nebo zapírat? Všecko na něm se mně líbí: držení hlavy, chůze, jak usedá a klade nohu přes nohu, jak mhouří oči, když si cigaretu zapaluje. A v pokoji u něho je vždycky tak krásně... tak jinak krásně než jinde. Musím zatajit dech po každé, kdykoli tam vstoupím; a tenkrát, kdy jste mne sledoval, opravdu málem bych byla omdlela... tak podivně zaválo na mne zvláštní nějakou pánskou voňavkou, po stole rozlitou, výdechem ruka-viček a cigaretovým dýmem.

118 ALEŠ (*kývá bolestně hlavou*): Ano, tak je tomu vždycky. Fascinuje svým pohledem; a nikdo se nemůže na něho hněvat. Vlastně ani ne já, kterému vždycky urval jeho podíl od úst; a já se s tím konec konců vždycky smířil a div to ještě neschválil. Jakou to má moc nad lidmi? Jde životem jako alejí, hvízdá si rozpustilý popěvek a češe a plení všecko, co je na dosah rukou: květy, plody, úsměvy, ženy. A všecko utržené a servané jako by mu ještě děkovalo za to, že se ráčil k němu snížit... Má všecko, čeho já nemám a nikdy mít nebudu: lesk, záři, vnějšek, sílu, smělost, dlouhý, zdravý hluboký spánek a pokojné svědomí v největších špatnostech. (*Po pause; vzrušen.*) Jen vás, vás, Františko, nesmí mít; sslyšíte, nesmí mít, ... nemám-li to ssmrtí zaplatit. (*Vrhá se k Františce, spínaje k ní ruce.*)

FRANTIŠKA (*odvrací od něho tvář*).

ALEŠ: Ne; vás nesmí mít. Zabil by vás. Zužil, vyssál a pak odhodil; ppošlapal a ppoplival. On je neúprosný. Jde svou cestou jako mor... jako smrt... jako válka.

FRANTIŠKA (*mlčí, zakryvši si tvář dlaněmi*).

ALEŠ (*chytlí se za hlavu*): Óóó... hrůzo! On vás již má! On vás již měl!

FRANTIŠKA: Ne! Co si myslíte o mně, mladý pane. Ne; přísahám vám při památce svého nebožtíka otce... při všem, co je mně svaté: ne!

ALEŠ: Díky bohu! Ochráním vás před ním. Důvěřujte mně jen; a dovedu toho pak jistě. Víry, víry vaší jest mně třeba. Víte, že mám svůj pokojík (*ukáže na strop*) právě nad vámi. Budu s vámi hovořit stále svými houslemi. V pravý čas zazní, v pravý čas promluví. Proniknu k vám, naleznu si k vám cestu, propálím si ji, byť nás ještě více zdíva dělilo; a snad za mořem bych vás s ní našel. Miluji vás, a kdo miluje, má dar věštebný: ví, čeho jest a kdy jest čeho třeba tomu, koho miluje. Pravá láska jest tvořivá, Františko. Intuice říká moderní filosofie takovému daru vidět a zírat přímo v nitro druhého. Věřte, že vycítím na hony nnebezpečí, které by vás ohrozilo, a že se přihlásím v pravý čas. Ó dovedu zachránit... dovedu obhájit toho, koho miluji.

(*Šramot klíčů a hluk v předsíni.*)

FRANTIŠKA (*vyskočí jako z hrozného sna*): Ježíši! Milostpaní.

(*Vzpamatuje se a vykřikne skoro.*) Pište přece, mladý pane. Šestery pánské podvlčky...

ALEŠ (*poděšený vrhne se směrem k posteli Františčině, aby se ukryl za její plentou*).

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ (*klade lorňon k očím a rozhlíží se pátravě po kuchyni*).

FRANTIŠKA: Ruku líbám, milostivá paní.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ (*zoří Alexeje, který nedoběhl svého cíle*): Tiens! Ach, ovšem. Kde by jinak byl. Hledám ho všude po celém domě... a nenapadne mne, hlupačku, že se mladý pán nejraději bavívá se služkou. Dříve býval to kočí, ale das ewig weibliche zieht uns jetzt in die Küche. Teď je to tedy služka. Děláme pokroky, monsieur.

ALEŠ (*zahanbeně se vrací směrem k malce, škubne sebou bolestně při slově „služka“*): Maman, proboha vás prosím, jen ne ten pokořující tón. Františka je přece také žena.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Zajisté že žena, rytíři. Nikdo jí její ženství nebere, ne-li náhodou vy. (*Františce.*) Proto půjde nyní do mé ložnice a srovná mně do prádelníku prádlo, které jsem vytažala, když jsem se před šestou strojila a marně hledala punčochy toho odstínu, jenž by odpovídal těmto šatům.

FRANTIŠKA (*kývne, že rozumí, a odchází*).

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ (*pokyne Alšovi na židli, sama si také sedne a měří ho dlouhým ironickým pohledem*).

ALEŠ (*usedá rozpačitě jako školák*).

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Prenez place, monsieur. Přála bych si s vámi, mladý pane, o leccčems pohovořit. Ale nejprve řekněte mně laskavě, kdy odložíte konečně to plebejství... tu lásku k čeledníku? Shocking, shocking. Člověk se musí rdít sám před sebou. Quand allez-vous apprendre enfin les bonnes manières? Nač jsem vám držela od tří let bonu a od sedmi vychovatele?

ALEŠ: Prosím vás, maman, neberte mně jedinou radost, kterou mám v tomto domě. Žiji zde jako na severní točně: zmrzl bych, nebýt tohoto teplého koutku. Tolik chladu, tolik urážek a nedůvěry, podceňování a nevraživosti jest zde všude!

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Hihhi... Ano, sentimentální je vždycky plebejčík. Zahřívěj ho, mazli se s ním, laskej se s ním, šmudli se s ním, dýchej mu na ručičky a na nožičky a hlavně na srdíčko,

aby se nenastudilo. Je tolik choulostivé, chudinka; a katar má pro ně vesmírný dosah. Je libo teplé náčinky na břicho, máme-li světobol? Fi donc! Plus de tenue, smím-li prosit. Trochu víc distance mezi lidmi a trochu míň důvěrnosti a hlouposti, s'il vous plaît. (*Vstane.*) Ale poslyš, Alexej, vážně: vnutili-li jsme se do intimity *dámy*, jako jsem já, musíme se umět chovat podle toho a býti rezervováni. Pamatuj si to jednou provždy.

ALEŠ (*zdvihne k ní udiveně hlavu*): Jak to? Já že se vám vnutil?

Vnikl do vaší intimity? Nevím o tom: jsme si cizí jako málokterá druhá matka a druhý syn.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ (*tvrdě*): Pravím ti, Alexej, že ses vetřel nebo vnutil do mé intimity; nebo může být větší intimity než mateřství? Svým narozením, svým počtím. Rozuměj mně, Alexej. Nechtěla jsem tě mít; nechtěla jsem být po druhé matkou... jako bych tušila, že všechno, co přijde po Říšovi, může být jen úpadek. Ale byla jsem přinucena; byls mně vnučen z vnějška. Dali mi na vybranou: buď vnitřní vřed, nebo druhé dítě. Rozhodla jsem se pro tebe, ale chybila jsem. Dnes, poučena tím, co následovalo, volila bych jinak. Vřed možno vyoperovat; tebe však nemožno.

ALEŠ (*propukne v hořký smích*): Já jsem tedy váš vřed! Vřed vyvržený, ztělesněný, filosof řekl by subjektivisovaný! Nu, snad i s ním možno vědět si rady. Musíme, maman, vymysleti společně prostředek, jak odstranit vřed, který se rozrostl tak, že dosáhl rozměrů jedenadvacetiletého člověka a muzikanta... Snad i na něj se naleznou kleště chirurgické, jimiž by se dal vyštípat... ze společenského života, když nebyl zavčas vyňat z tvého života.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Zanech hloupých žertů. Pro špatné vtipy jsem tě nevyhledala. Jest mně v nitru úplně lhostejno, co děláš nebo neděláš. *Jediné* jest důležité pro mne v tomto domě: co dělá nebo nedělá Říša; nic jiného. On je dobyvatel, on nositel expanse rodové; jím stoupá vývojová linie naší rodiny; v něm je vrchol její vlny. On je množitel, on stupňovatel života; vedle něho jsme všichni, i já, příživníci,... ale především ty. Ve stopách lva jdou vždycky šakalové a hyeny. Ať si říkají umělci, snivci, básníci, vše jedno: jest to jen krásné slovo pro ošklivou věc. Konec konců jsou to příživníci.

ALEŠ (*chce protestovat*).

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Nech mne domluvit. Bylo by mně tedy úplně jedno, flirtuješ-li s Františkou, nebo co vůbec děláš nebo neděláš. Ale pokud jsi v mém domě, musíš se chovat *stylově*; a to jest v tomto případě důstojně. Nestrpím, abys zesměšňoval sebe, neboť pokud jsi můj syn — a to, žel, jsi —, zesměšňuješ tím i mne. (*Cynicky.*) Spi si s Františkou...

ALEŠ (*bolestný výkřik*).

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ (*odmítavě*): ...chceš-li, ale nedvoř se jí, nenos jí květin, nekupuj jí pouťových prstýnků, nevlácej se s ní po výletech, nekomponuj pro ni sonáty, nepiš pro ni verše, nemiluj jí, neprováděj lyrické skopičiny. To ti zakazují, toho nestrpím. Byla-li kdy osvícená matka, byla jsem to já; byla-li kdy matka bez předsudků, jsem to já. Dovedla jsem hledět na věci po mužsku střízlivě a vidět je, jak jsou; vzácná věc u žen. Držela jsem vám vždycky hezké holky v kuchyni, abyste nemusili běhat za nimi do bordelů. Ale pokud vím, dovedl použít té výhody a zachovat si zdraví jediný Říša.

ALEŠ: Ó ó jistě; toho dovedl; i jiných věcí ještě... mnohem... mnohem... jak bych to řekl... chlapštějších. Klid a dobré trávení si zachoval v situacích velmi ožehavých.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Ano, dovedl všeho, čeho bylo třeba, aby vypěl, uzrál a věnoval se svému velkému poslání. Byl od mládí nesentimentální a ku podivu záhy zralý. Věc stavěl vždycky nad osobu a dovedl jí sloužit a po případě se jí i obětovat. Dovedl se zapřít; a uměl se nemazlit s tím, co si většina lidí staví na oltář a před čím pokrytecky klečí: se svými náladami, city, rozmary, kterým se říká potřeby srdce a jež nejsou nic než maskovaná touha po pohodlí, zápečí, lenost a zbabělost. Dovedl býti podle potřeby i ukrutný k sobě a neúprosně mýtit a pálit ve svém nitru. Rozený vladař! Neznám u člověka jiného důkazu síly; jen takový člověk jest zralý pro velikost.

ALEŠ: Snad. Jen kdyby režii té síly a velikosti nenesli jiní: slabí a bezbranní. Jen kdyby nestavěl pomník své velikosti z cizí naloupené živé hmoty! Být ukrutný k sobě, budiž. To je konečně tvá věc. Ale k druhým?

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Jak jsi podezřavý! Jak male vidíš vždycky, kdykoli jde o *něho*. Jaká žabí perspektiva! To všechno

jest jen ressentiment slabocha. Slaboch mstí se klevetou silnému za to, že jest slaboch: že nedovede nikdy toho, co dovede on. Pomlouváš a snižuješ, poněvadž nejsi schopen soutěže s ním.

ALEŠ (*vzrušeněji a vzrušeněji*): Mýlíš se, jsem. I zápasu s ním; a o kořist nejvzácnější. Ukáži vám všem, kdo jsem; ukáži vám, koho jste tupili a snižovali dlouhá léta. Ale měch ppřetéká. Vře ve mně odboj, jehož nedovedu už ukrotit. Vy jste mne, mmamman, vždycky ppodlamovala; a přece nnepodlomila úplně.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Shnilého dřeva netřeba lámat; dotlí samo. Třeba přáti jen vůli času; vyrovná se s ním již sám.

ALEŠ: Mmmýlíte se! Čas pracuje pro mne, je můj spojenec, ne vvváš. Každý nový den vzrůstá ve mně síla postaviti se vám a Ríšovi; čeliti samému duchu tohoto domu, jak se vtělil ve vás a nebožtíka otce. Není to dobrý duch, mamam; a nový čas se s ním nesnáší. (*Rozčileně.*) Je to strašidlo, které musí vvvypudit, rozptýlit, rozpustit jako v lučavce ve svém sslunečném jasu nová doba.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ (*cynicky*): Hahaha! Vřed se vzbouřil! Můj vřed se znova vzbouřil! Ale vzpoura jeho je koktavá; vzpoura nemluvněte. Musí se naučit dříve mluvit!

ALEŠ (*zlomen, zapláče*): Takto bojujete, mmaman? Tak dovedete být brutální! Vlastní matka... Hrůzo! (*Ukryje obličej do dlaní.*)

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Nezbývá mně nic jiného. Vnucuješ mi takové zbraně svou bezednou obmezeností. Myslívala jsem si vždycky, že jsi blázen... z rodu tichých a neškodných; nyní však vidím, žeš z rodu zuřivých. A snad i zločincem by ses mohl stát... Ale... přece ne: jsi na to příliš slaboch.

ALEŠ (*škube sebou v cloumavém pláči*).

ALEXANDR KOSTAROVIČ (*zaklepe na dvěře*): Smím dál, Františko? (*Poolvíraje dvěře.*) Snad nepláčete, drahé dítě?

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Jen dál, pane švagře; a bez ostychu! Drahé dítě tu sice není, ale přijde brzy. Páni scházejí se, jak vidím, v kuchyni na besedu. Smím-li se zeptat, bude to five o'clock nebo thé dansant?

ALEXANDR: Dobrý večer, paní Heleno! To pláčeš ty, Alši? Hochu, kam to jen přivedeš se svou proklatou vznětlivostí. Umělec

musí být flegmatik: sám zůstat klidný, aby vzrušoval jiné. Rozrušuje-li se sám vším neustále, vyčerpá se a nezbude mu sil na jeho vlastní úkol. Nejsi přece již dítě. Umělectví je zvláštní povolání; a každé povolání žádá si své hygieny. A ta je u umělce, sněsti větší množství klidu než kdokoli druhý, zachovati si jej co nejdéle, možno-li, vždycky. Umělec má býti dobrý pozorovatel; a abys mohl býti pozorovatel, nesmíš být obětí každého, kdo si na tebe zamane. Jakýpak jsi to umělec, když tě přivede kdokoli z míry?

ALEŠ: Ach, strýčku, nejsem umělec, nebudu jím nikdy: jsem slaboch. A mamam z toho kořistí a dobíjí mne ještě.

ALEXANDR (*s ironií*): Mýlíš se jistě, hochu; tvá vznětlivost tě zavádí: vidíš hned všecko černě nebo červeně... tam, kde jest jen šed... civilisovaná šed, že ano, paní Heleno? Tvá matka je přece příliš grande dame, aby měla choutky řezníka na jatkách nebo surového opilého vozky? A sadismem také netrpí. Na to nejsme ještě dosti úpadkoví. Naše měšťanství jest přece nedávného data a má linii životně vzestupnou, že ano, paní Heleno?

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Odložte šprýmy; víte, že mne znervosňují. Život není přece slovní turnaj v kavárně nebo v klubu. Je vážný. Jen vy, příživníci, obracíte ho rádi ve frašku.

ALEXANDR: Jak to, my příživníci...? Pokládá se již za života nebožtíka bratra a pokládám se posud za produktivní element hospodářský a zvláště za spoluzakladatele blahobytu této rodiny. Stál jsem jí málo; rozhodně méně, než jsem jí dal.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Máme o tom každý jiné názory. Pokud vím, máte teorii, že blázni, snivci a utopisté jsou nejplodnější živel lidstva, jeho množitelé, dobyvatelé; já naopak za ně pokládám lidi střízlivé a praktické, kteří vědí, co se může a až kam se smí. Ti první jsou mně paraziti, třebaš to byli básníci, umělci, hudebníci a... tak zvaní vynálezci.

ALEXANDR: Tak zvaní vynálezci jest dobré; lituji, že vám nemohu oplatit stejnou dvorností a mluvit o tak zvaných pošetilcích. Tedy: pošetilci se v tom, paní Heleno, zřejmě mýlí. Můžete to poznat již z toho, že nebýt jakéhosi blázna a snivce jména Alexandra Kostaroviče a jeho mansardy, v níž snil své sny, neměla by vaše továrna ani jeho tři tak zvané vynálezy

a tím také ne tak zvaný úspěch, který měla, pokud tento blázen a snivec vysedával ve své komůrce a lihnul své nemožnosti a nesmysly. Když přestala jeho fantastická činnost nebo nečinnost, jeho podkrovní příživnictví, přestal i skutečný úspěch. Zdá se tedy, že obojí přece spolu nějak souvisí.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Nikoli. Úspěch továrny dá se vysvětlit jen tak, že nebožtík muž bral do svých praktických rukou nemožnosti a nesmysly Alexandra Kostaroviče a dělal z nich něco praktického, rozumného a k světu podobného.

ALEXANDR (*s ironií*): Že bral do svých rukou a pak také do svých kapes, o tom není pochyby; jenže nejprve musí být něco, co se může brát. A to jsou myšlenky nás bláznů, snivců, utopistů, jak nás ráčíte jmenovat; nebýt jich, neměla by skutečnost co uskutečňovat a praxe co praktikovat.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Dost o tom. Vy byste mně za chvíli ještě dokázal, že množitel života v této domácnosti není Říša, nýbrž třeba Františka. Vy jste odjakživa rád obracel svět naruby a skutečnost vzhůru nohama.

ALEXANDR: A také že je! Tento dům propadal již rozkladu, když sem přišla; nebýt jí, servali bychom se již dávno všichni zde a možná si i zuby vybili. Tichá, klidná, ustálená ve své rovnováze snáší hysteričnosti vaše a nervositu ostatních a vyrovnává ji v harmonii svým hlubokým vnitřním zdravím; být to zdraví jen o stupínek menší, a všechno jest tu zmatek, chaos a neustálé nesnesitelné napětí před výbuchem. Je požehnáním této nehodné domácnosti; a vy, paní Heleno, měla byste vstávajíc lehajíc děkovati bohu za to, že vám ji seslal. Před ní nedalo se tu opravdu již ani dýchat.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Děkuji; to díkůčinění bohu opatřujete asi za mne vy společně s Alexejem. Ale dosti o tom, prosím. Nechtěl byste mně raději vyložit, proč se stáváte jeho (*ukáže na Alše*) spojencem proti mně? Proč vás baví vyvolávat v něm ducha vzpoury? Scházeti se v kuchyni a kouti pikle proti paní domu?

ALEXANDR: Nač takové romantické fráze, paní Heleno? Kouti pikle se již neříká od časů Prokopa Chocholouška. Dnes lidé jen intrikují, nekují pikle. Ale ujišťuji vás, že nám snivcům a bláznům není nic méně pochopitelného než radost z intriky

a nic cizejšího než talent k ní. Ten bývá výsadou horlivců příliš praktických. A bouřit Alše proti vám? Což by to nebylo lít do něho jedu? Tak hořký není můj trening. Učím ho naopak mírnosti a krotkosti: snášet všechno v klidu, pro své umění a z vděčnosti za ně. Pro klid a jas své duše, již si musí umělec zachovati v čistotě; neporušenou a prostou zloby. Učím ho, aby se proměnil v každé dramatické situaci v desku fotografickou a gramofonovou, která jen vnímá a zachovává, co pojala. A v krajním případě, aby utekl a nechal v rukou Putifarčiných svůj plášť. Čert vem plášť, jen když duše nevzala újmy.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ (*neovládajíc se již*): Fi done! Vy starý kuplíři! Komediante! Akrobate! Hadí muži! Svůdce dětí! Pederaste! Vaše duše za to, máte-li jakou, je porušena až do morku. Jste zkaženější než nejstarší zhýralec!

ALEXANDR: Děkuji za poklony! Netrefily sice do černého, ale dobrou vůli k tomu měly: nejsem ještě ke své lítosti tak daleko v umění. Lichotíte mně, paní Heleno, byť poněkud neobratně. (*Alšovi.*) Ale, hochu, teď to začíná být vážné. Je nejvyšší čas, abychom vzali oba nohy na ramena, neboť co vychází z líbezných úst tvé paní matky, je veliké nebezpečí pro klid a jas našich duší. Tedy: zachraňme v sobě umělce a obětujme hrdiny! Z dvojího hodme přes palubu to menší! A upalujme, co nám nohy stačí. (*Chytí Alše za ruce a vleče ho ke dveřím; vystrčí ho ven, a vycházejí sám, klaní se paní Kostarovičové.*) Dobrou noc, paní Heleno! Scéna byla rozkošná, jen přes míru temperamentní. Po druhé bude třeba snažiti se o trochu uměleckého klidu. Nicméně: velmi dobrá. Ve vzpomínce, až barvy ostře nanesené poněkud pohasnou a celek se vyrovná, bude ještě rozkošnější. Jdu proto do své mansardy vychutnat ji cele ve vzpomínkách... (*Odejde.*)

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ (*vyčerpána klesá na židli, ovívá se kapesníkem*): Tatrman! Šašek! Šprýmař! Necuda! Drzoun! Ten mne zmořil. A na takové blázný není ani zákona, ani vězení; ano, ani do Bohnic jich neberou. Nedokonalý je svět, a našinec nevykonal posud všeho, čeho třeba pro jeho bezpečnost na této nepokojné zemi.

(*Klepe se zvenčí.*)

FRANTIŠKA: Smím dál, milostpaní?

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: To jste vy, Františko? Jen dál! Přicházíte jako na zavolanou.

FRANTIŠKA (*vejde*).

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Můj migrenin, Františko. A rychle! Ten darebák mne k smrti uštvál. Na mém nočním stolku v ložnici!

FRANTIŠKA (*odběhne pro migrenin; vrátí se mžikem s ním*).

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ (*tře si spánky*): A botky mně rozšněrujte. Dusím se. Krev nemůže proudit v těle.

FRANTIŠKA (*zouvá ji*).

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: A trepky! Hezky rychle!

FRANTIŠKA (*odběhne pro ně a hned s nimi nazpět; navléká ji je na nohy*).

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Uf! Uf! Jak je těžký život, když člověk je obklopen nesourodými lidmi. Já, tak podnikavá a činná, lenochy; já, tak pracovitá a opravdová, tatrmány a nedochůdčaty. Říša... Říša je má jediná naděje: krev z krve mojí, duch z ducha mého; rozený vladař a pán. Nebýt jeho, nesnesla bych déle života v této žabárně. Dusím se tu; nemohu vydychnout. (*Uvolňuje si bluzu.*) Rychle, Františko: župan.

FRANTIŠKA (*běží pro něj*).

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ (*křičí za ní*): Ne ten v mé ložnici; v té skříni v předsíni, napravo. A neshodte deštník. Nesnáším hluku. To už raději mne zavražděte.

FRANTIŠKA (*vrátí se se županem*).

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ (*vslala zatím a prochází se v myšlenkách po kuchyni*).

FRANTIŠKA (*nabízejíc ji župan*): Račte.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ (*odmítavě*): Ne teď, ne teď. Už je pozdě.

Můj záchvat již přešel. Nemám-li věc ihned po ruce, lépe, nedostanu-li jí pak již vůbec; aspoň se nerozrušuji po druhé. (*Prochází se dál po kuchyni; náhle stane před Františkou.*) Poslyšte, Františko, již dávno chci s vámi promluvit vážné slovo. Nesmíte lákat k sobě Alše.

FRANTIŠKA: Ale já ho nelákám, milostpaní. Já ho odmítám, já si ho nevšímám, ale všechno marné.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ (*jako by neslyšela odporu Františčina*): Vám to snad lichotí, že se za vámi fantí; ale nesmíte to brát

vážně. To byste daleko došla. Z toho mračna nemůže být nikdy déšť. Dělal byste se jen směšnou.

FRANTIŠKA: Ale, milostpaní, já vás ujišťuji, že nejsem ničím vinna... že si na mladého pána ani ve snu nemyslím.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Mlčte. Vždycky je děvče vinno, běhá-li za ním hoch. Jako minulou neděli byli jste viděni na výletě v Troji, lidé mně to donesli. Hoch se dělá nemožným a vy směšnou. To musí přestat.

FRANTIŠKA: Ale když mladý pán jinak nedal. Nemohu se mu ubránit. Hrozí mně neustále, že se zabije.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Nechte ho hrozit. Kdo hrozí, nikdy nesplní. Nesmíte si na něho myslit a on přestane.

FRANTIŠKA: Ale já vás ujišťuji, milostpaní, že nemiluji pana Alše; já miluji někoho docela jiného. Já mám s panem Alšem jen soucit: je tak nešťastný, stále zoufalý. Nemohu se na něho některý den ani podívat: tak strhanou má tvář, takový smutek doutná v jeho očích; nevypověditelný smutek. Ty oči vyčítají jako oči mučeného zvířete: srdce ti trne, když se do nich zadíváš. Ale jiného nic k němu necítím. Jinak je mně lhostejný.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Nu, to také říkat nesmíte. Mé dítě a vůbec nikdo z naší společenské vrstvy nemůže vám být lhostejný.

Jeho pozornost *musí* vám přece lichotit. Jest to pro vás pocta.

FRANTIŠKA: Ale, milostpaní, já ho nemiluji, já miluji pana...

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ (*přetrhne jí řeč velitelským posunkem*): Je úplně lhostejno, koho, Františko, milujete. Z mé rodiny, z mé společenské vrstvy nemůžete milovat nikoho; a po ostatních mně nic není.

FRANTIŠKA: Proč nemohu milovat nikoho, milostpaní, z vaší rodiny?

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Poněvadž jsme společensky vysoko nad vámi. Milovat... rozumějte, milovat tak, aby to vedlo k svatbě a k manželství, a jen to je pro mne láska, mohou se pouze lidé stejné společenské třídy. Můj syn může se s vámi chvíli miliskovat, ale nemůže vás milovat a následkem toho vy nemůžete milovat jeho.

FRANTIŠKA: Ale, milostpaní, milovat mohu každého člověka a každý člověk může milovat mne. I mladý pán může mne milovat a já jeho!...

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: K smíchu. Mluvíte, jako byste se blínu napila. Konečně: milovat ho můžete, ale beznadějně, nedostižně. A pak můžete seškrabat fosfor se sirek nebo zmocnit se mé lahvičky s morfiem a otrávit se. Beztoho se pro lásku zabíjejí dnes již jen služky; u našince se to nevyskytá; a kde se to vyskytne, jde vždycky o šilence. Jeden lékař mne o tom ujistil.

FRANTIŠKA: Ale, milostpaní, vy mnou vlastně strašně pohrdáte. A proč? Vždyť nemáte příčiny. A je divné, že jsem si toho dříve nevšimla; že to vidím až dnes. (*Pausa.*) Jen miliskovat se se mnou, pravíte, může váš syn... tak jste to opravdu řekla? Ne, to není možné! (*Vzepne se. Vášnivě.*) Ne! On mne bude milovat, jako miluji já jeho! *Musí* mne milovat; má láska si ho dobude!

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ (*s opovržením*): Blázníš, hloupá courou? Napila jsi se blínu? Což jest mně souzeno tahat se neustále se samými blázný? Nejprve ten hoch, pak Lexa a nakonec ty. To aby byl člověk ze dřeva! To je obtěžkací zkouška pro mé nervy! Mám silnou migrénu, jdu si lehnout; nemám času polévat ti hlavu studenou vodou. Ráno mne nebuď před devátou! A jak jsem řekla: buď přestane za tebou běhat Aleš a koupím ti na šaty; nebo nepřestane a pak — (*Ukáže na dveře.*) Zaříd se podle toho! (*Odejde.*)

FRANTIŠKA (*klesne na židli, ponoří hlavu do kupy špinavého prádla na stole a chvíli licho; pak ji roztrhse vzlykot a pláč, z něhož utrhují se občas polosrozumitelně jednollivá slova*): To je strašné... strašné... nepřezijí toho... hrůza... Jsou všichni bohatí tak ukrutní a zlí?...

(*V předsíni slyšel kohosi, kdo odkládá hůl, svléká svrchník a hvízdá si odrhovačku; zaklepání na dveře. Nikdo neodpovídá; zaklepe se po druhé a do kuchyně vejde, s cigaretou v ústech, v smokingu*)

RÍŠA: Fanyinka doma? A proč se ani neozve? (*Spatří ji plačící.*) Co to dělá? Ona blázne? Snad nepláče? Ale vždyť si pokazí pleť a vypláče oči. (*Zdvihá jí hlavu a zvrací jí zvolna k sobě.*) Opravdu? Co se jí stalo, ona hloupinká? Kdo jí co udělal?
FRANTIŠKA: Milostpaní mne tupí; milostpaní mne pokořuje. Nikdy, řekla mně, nebudete mne prý moci, mladý pane, mi-

lovat. Mezi vámi a mnou není prý možná láska. (*Nový pláč.*) Jen miliskování.

RÍŠA: Ona řekla mami, že mne má ráda? Ale to neměla, ona hloupá. Tím všecko pokazila. To je mrzuté. Pět tisícovek bych raději neviděl. Nebudu jí již moci mít rád; nemohu milovat někoho, než když o tom nikdo neví. Jak o tom někdo ví, jako bych měl okovy na ruku i na nohu.

FRANTIŠKA: Ne, ne, ne! Nic jsem neřekla o vás, mladý pane. Jen tak docela všeobecně se o tom hovořilo.

RÍŠA: Ani to se nemělo stát! Jak hloupý je ten život! Nudiš se ve společnosti, přijdeš domů schválně dřív, aby ses trochu povyrazil — těšíš se na to celou cestu, ani doutník ti nechutná —, a tu máš: doma na tebe čeká jen nepříjemnost a ošklivost. Horší nuda než v saloně. Což jsem jí neřikal, že před mami nemá o tom ani cekat. Ať si říká co chce; ať ji provokuje a dráždí: to už je jednou její manýra. Nechala ji mluvit a myslila si své.

FRANTIŠKA: Ale já nemohla, mladý pane. Bylo to silnější než já, než můj rozum a dobrá vůle.

RÍŠA: Ona to krásně zbryndala! Proklatě. Ona je stále vesnická husa, třeba slouží už dvě léta v Praze. Ona nebude nikdy k ničemu; bude si jen do smrti škodit a dělat ostudu tomu, kdo se s ní smočí. Nikam to nepřivede.

FRANTIŠKA (*zoufale*): Odpusťte mi to, mladý pane. Nehněvejte se na mne. Nestane se to po druhé. Snesu všecko od milostpaní mlčky, jen když vím, že mne máte rád. (*Vrhá se k němu v pláči.*) Řekněte mně to, opakujte mně to!

RÍŠA: Dost už! Jsem z toho nervosní. Zitra mně nebude chutnat ani má obvyklá sklínka sherry. Takové scény, to je mně sůl do očí. Comme c'est bête! Přestala, k čertu, s tím pláčem! Vždyť mi zamáčí celou náprsenku a pocuchá smoking!

FRANTIŠKA (*zhroulí se mu k nohám*): Odpusťte mi to, mladý pane, proboha vás prosím.

RÍŠA (*zachvěje se vlnou smyslnosti*): U čerta, sluší jí to. Ta linie zad a boků jest krásná, jak jsem jí posud nikde neviděl. Vstala! Nesváděla mne ke zlému! Ještě několik sekund a neručím za sebe. (*Rve ji k sobě.*) I ten pláč jí sluší a bodá mne jako ostruhu líného koně.

130 FRANTIŠKA (*se slzami v očích; plachý úsměv ihned hasnoucí*):
Líbím se vám? A nehněváte se už na mne?

RÍŠA: Mlčela. Svatého by zmámila, natož člověka! (*Rozpíná jí živůtek.*)

FRANTIŠKA (*úzkostně*): Ne, ne, ne! Proboha vás prosím, mladý pane, pusťte mne!

(*Nad kuchyní zdvihne se zpěv houslí jako výkřik úzkosti a hrůzy. Ríša i Františka zdvihnou na chvíli hlavu a naslouchají v úžasu.*)

RÍŠA: Co to? Áá... to ten blázen Aleš děsí dům v noci. Nestačí mu den; i do mé noci se vtírá: dotěra, příživník, zbytečnost rodiny.

FRANTIŠKA: Ano, mladý pan Aleš to hraje. Áá... rozumím! Varuje mne, jak mně slíbil. Nebezpečí cítí a přihlásil se ke mně ve chvíli nejtěžší. (*Chce se vytrhnout Ríšovi.*)

RÍŠA: Hahaha! Ten blázen ji tedy miluje. Nu... ať miluje; ona je moje. On mně jí nevyrve. Ať jen hraje! Hraje mně... mou píseň svatební... jako bych si ji byl u něho objednal. Jsou lidé, kteří musí sloužit druhým chtěj nechtěj.

(*Vleče Františku směrem k posteli. Františka brání se slaběji a slaběji. Překolí plentu, která s třeskem padá na zem; vrhne Františku na postel a sám se k ní vrhá. Housle kvílí a sténají zoufaleji a zoufaleji.*)

OPONA

Druhé jednání

Nedělní odpoledne v předjaří mezi třetí až čtvrtou. Do kuchyně upadá zvenčí bledé zimomřivé slunce a tvoří na podlaze čistě vydrhnuté čtverce a obdélníky. Františka vyhublých tváří, pohybů pomalých a vláčných, sedí u stolu a píše dopis; před sebou má lahvičku inkoustu, péro a čtvrtku papíru, který si po částech linkuje podle hřbetu vázané domácí knihy účetní, neboť nemá pravítka.

FRANTIŠKA (*zdvihne hlavu od papíru a pohlédne na nástěnné hodiny*): Tři a pět minut. Anči tu musí být každou chvíli a já ne a ne se dostat přes úvod. Tak teskně mně nebylo posud nikdy. Nevím co psát. A tady (*ukáže na hruď*) jsem stále jako zešněrovaná. (*Propuká v pláč.*) Co to jen ze mne udělalo město? Jaká jsem bývala doma veselá! Ještě před dvěma roky. A bylo-li mně smutno, vyběhla jsem na Hůry... tam, kde je tolik nebe a světla... a vždycky vítr... a jako když to se mne setřese: vrátila jsem se domů zase lehká jako pírkó a zpěvná jako pták. Bože, jak je tomu již dávno; a co všechno leží mezi dneškem a tehdejškem! (*Nahlédne do papíru a čte.*) Drahá maminko, vědomost vám dávám, že jsem, chvála pánubohu, zdravá a že se mně dobře vede. Ale ne... vždyť to není pravda! Vždyť já jsem nemocná, tak divně nemocná... nesvá; ty bolesti v kříži a tak často náhle špatně od žaludku, bez příčiny, z ničeho nic. Ne; já lžu... lžu mamince po prvé v životě; proto nemohu dál, přes úvod... A přece mamince psaní poslat musím; co by si pomyslila, kdyby Ančka přijela do vsi bez něho... Ale tohle ne... ne, *tohle* poslat nemohu... Raději zemřít než lhát své matce... (*Propukne v pláč.*) Proč jí nemám zde? Padla bych jí kolem krku a štkala bych a plakala bych stále, bez oddechu, do noci a snad do jitra. A buď bych se dovzlykala u ní pokoje, nebo bych se zalkla tím pláčem.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ (*vejde náhle do kuchyně, rozhlíží se lornou*): Áá... Fanda píše... To je veliký obřad pro ni... že ano? (*Pohlédne na čtvertku.*) Ale má to nějaké rozmazané, kropila to vodou z vodovodu nebo slzami? Áá domů; mamince. No to mne těší. Já se již bála, že milenci: aby jí neopouštěl. (*Dá se do smíchu.*)

FRANTIŠKA (*propuká v pláč*).

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Ale vážně, Fando: co se to s ní děje v poslední době? Je jako z měsíce spadlá. Šla sem, ať ji prohlédnu. Je to sice poněkud dégoûtant, ale co dělat? Dnes aby byla paní své služce i lékařem. A vůbec všim: guvernankou, profesory všech fakult, celou lidovou universitou. Nová doba klade na nás své požadavky, a ty nejsou malé, pravda. Snažme se jim dostát, pokud můžeme. (*Rozhodně.*) Šla sem, Fando: nekrátí se jí sukně?

FRANTIŠKA (*propukne v pláč*): Ježíši Kriste, nechte mne, milostpaní. Nebo se zblázním.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: No, no, jen se dělej neviňátkem. Copak ti mám snad dříve dávat hodiny z pohlavní výchovy? Vždyť vás tomu učí už ve škole. Pojd sem! (*Přiláhne jí k sobě a šeptá jí do ucha.*)

FRANTIŠKA (*sesuje se jí k nohám a vypukne v šílený pláč*): Ježíši Kriste, milostpaní, co to mluvíte? Nepokořujte mne tak, pro Krista Pána. Nesnesu toho, zabijí se!

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ (*po pause*): Bude to již asi takové. Tiché vody břehy berou. Taková holka vypadá jako svatý utřinos, ... ale ty bývají nejhorší. Hloupé jako andělé a přitom ohnivé jako čerti: proto padají do jam, kterým se dovedou ostatní vyhnout. Sacrebleu, to je historie. (*Bubnuje rozčileně prsty po stole.*) Ale řekla mně jen s kým. (*Třepe jí rameny.*) Slyší: s kým?

FRANTIŠKA (*leží tváří k zemi obrácena; pláč jí zmitá*).

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Snad ne s Alšem?

FRANTIŠKA (*rozcloumá se do vzlykotu silnějšího než předtím*).

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Ne, můj vřed jí jistě neobtěžkal. Můj vřed je na to příliš málo výbojný. Stačí mu úplně, že otrávil život mně: nebude doufám otravovat již jinak člověčenstvo. (*Pausa. Třepe znovu Františkou.*) Ale řekla mně: s kým? Nebo

měla jich snad několik, ona couro, a neví, kdo jí to udělal? FRANTIŠKA (*svíjí se v pláči na podlaze*): Nechte mne, milostpaní. Neurázejte mne, nemučte mne, nebo vyskočím z okna!

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ (*v rozhořčení*): A tak si to nechala, ona huso. Co je mně vlastně po tom? Co se rozčiluji? Ale to jí říkám, nestydo: slehnout jí zde nenechám. Byt si tím nenechám zaneřádovat. To by mně tak ke všemu scházelo. Kdyby byla rozumná a svěřila se mně, poradila bych jí, snad by se našlo, jak jí od toho pomoci.

FRANTIŠKA (*výkřik hrůzy a úzkosti*): Mlčte, milostpaní; proboha vás prosím, mlčte! Nebo vemte sekerku, tamhle od plotny, a zabte mne rovnou dočista.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Byla už jednou zticha! Nedělala pořád brajgl. To není nic zlého. Když už se holce přihodí takový malér a její milý si jí nemůže nebo nechce vzít, co se má dělat? Copak to není dobrodiní pro ni i pro toho červíka? Co má takové parchantě na světě? A co je z něho nakonec? Buď pobuda a zločinec nebo kurvička. Pánbůh se o takového zmetka starat nebude. Ten by toho měl na práci! Dal člověku rozum, aby to nahlédl a včas mu zakroutil krk, ... kdy ho to ještě nebolí.

FRANTIŠKA (*ucpává si uši*): Ne, ne, nikdy. Vy se rouháte, milostpaní. Vy jste bezbožná.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Tak buď zbožná, huso, a scípni i s tvým parchantem hlady. Uvidíš, jestli tvůj pánbůh hne prstem, aby tomu zabránil. Vždyť i věda k tomu došla a doporučuje to i v manželství. Vy chudí zvlášť množili byste se jako králíci. Vždyť jsi si toho všimla snad u vás na vsi. Takový podruh, který nemá co do huby, který neví kudy kam, mívá děti jako smetí; a řádný bohatý člověk, který by stál o dítě, ho nemá; statek jeho přijde nakonec do cizích rukou. To máš jako v přírodě. Takový slon mívá jedno mládě a ještě za kolik let; kdežto myš nebo šváb nebo veš množí se jako prach na silnici v suchém létě. Čím je kdo bídňější a slabší, tím více se stará, aby ta jeho bída nevymřela s ním. Jako by se bylo oštrachovat a bát... To já soudím docela jinak: nejprve máš povinnost býti sám silný a bohatý... a pak teprve smíš pomýšlet na to, aby ses rozmnožil. A ne obráceně! Kdyby se mělo

vždycky narodit dítě, které bylo počato, nebylo by brzy co jít na světě a lidé by se požírali navzájem z hladu. Mám o tom knihu; přečtu ti z ní a poučím tě.

FRANTIŠKA: Ne, ne, ne. Nemluvte tak, milostpaní. Rouháte se; jest to těžký hřích... to, k čemu mne navádíte. A když to radí bohatí a učení, jest to hřích tím větší. Nevědomému a chudému, který to udělá ze zoufalství, spíš to pánbůh odpustí. Stará se o posledního červíčka, o poslední žízalu; jak by se nestaral o člověka? Což nevdechla mu nesmrtelnou duši? Takové lidské robátko je mu přece dražší a bližší než mládě liščí a jezevčí.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: A vem tě tedy čert, důro hloupá. Hřích... hřích! Znam jediný hřích, a to je hloupost lidská; a té jsi plná, v hlavě máš až černo od ní, a proto neumíš se jasně rozhlédnout kolem sebe a vidět. To vaše hloupé křesťanství, náboženství bídy. Klopýtám stále o ně u vás. Jak někdo provádí hloupost, vždycky to dělá ze strachu před hříchem. Ale snad to již jinak ani nepůjde: snad musíte být vyhubeni vlastní hloupostí, aby bylo možno slušnému rozumnému člověku žít na této zemi. Komu není rady, tomu není pomoci. Ale to ti říkám naposledy: nemysli si, že ti poběhnu o půlnoci pro bábu! S kým sis to upekla, s tím si to sněž! (*Bouchne dveřmi a vyjde.*) (*Františka leží na zemi a chvíli přerýpavě pláče. Zvonek v před-síni. Františka zdvihne hlavu a hledí tupě ke dveřím. Pak namáhavě vstane, dojde k vodovodu, opláchně si oči a vyjde otevřít hostu. Pozdravuje se s ním a za chvíli uvádí do kuchyně kamarádku Anči Bárlikovou v klobouku, na vysokých podpatcích, rozesmátou, oblečenou, jako bývají lepší děvčata „paní k ruce“.*)

ANČA: A to je pěkné! Ty, Fando, nemáš psaní napsané a já nemám moc času čekat. Za půl hodinky mám rande u Cansousy (*rozuměj: Sanssouci*) s jedním moc velkým fešákem... kudrnáčkem... ty já mám nejradši. Ale nerad čeká; je nervosní. Nemáš tuchy, milá holka, jak jsou teď mužští rozmazlení... difisil... říká má nová paní. To je ti moc velká koketa a umí to s nimi. Bývala zpěvačkou u velkých oper v Německu a na každém prstě vodí jich deset. Tak se na ně musí; od ní jsem moc pochytala a moc se pocvičila. Jsou to pálení kostelníci, ti

velkoměstští hoši; a chudá venkovská holka musí se něco držet, aby mezi nimi obstála... Ale co ti to vykládám? Tys ještě nemluvně a nevíš ani, jak se na mužského kouká. Ty patříš ještě do kolébky a do peřinky s povijanem; a do huby cumlík.

FRANTIŠKA: Sedni si u nás, abys mně nevynesla spaní; nemám ho beztoho mnoho.

ANČA (*sedá si u sporáku*): Musím opatrně, abych si nepomačkala šaty. Nemáš tuchy, nemluvně, co dnes ty hadry člověka stojí; a nebýt sem tam nějakého stařečka, který si rád štípne do brady a pustí za to chlup, nemohla bych si je ani koupit. (*Natahuje si nohy směrem k ohni.*) To je flórek, co? A lýtko skrz to svítí jako alabastr. Na to se takoví bašusové v Třebáni nedovedou ani podívat. Na to by jim dřív musil půjčit kantor brejle. Hehehe. Ale zima je v tom!... A pak se to musí umět nosit. Na to jdou mužští jako na špek. Ale teď již dost řečí. Nebudu tě vytrhovat; sedni si a dopiš to říkání. A mně půjč nějaké noviny; ale ty, co mají vzadu dopisy a nabídnutí k sňatku; ty žvásty vpředu já vždycky přeskočím.

FRANTIŠKA (*podává jí noviny se stolu; pak se zabere do rozepsaného dopisu*): Čti si tedy. Já musím sebrat všech pět dohromady, abych to dokončila.

ANČA (*čte chvíli, pak náhle zdvihne hlavu z novin*): A co dělá váš mladý pán?

FRANTIŠKA: Který? Jsou tu dva.

ANČA: Ale to se ví, že ten starší, pan Říša. Ten mladší je těžké nedopatření: hrbatý nebo kokta... ani již nevím co. Ale jedenfalls nedopatření. To se stará s někým zapomněla, buď po první, nebo po druhé: ti dva nemohou mít jednoho otce.

FRANTIŠKA (*v rozpacích*): Pan Říša... Je nějaký mrzutý poslední dobu. Jako by ho někdo vyměnil.

ANČA: Ale jdi. Snad ho špatně bavíš? Já bych ho dovedla, holenku, jinak roztočit. Víš co, nemluvně, to by bylo tak něco pro mne. Šlehla jsem po něm okem... a on myslím již bere.

FRANTIŠKA (*chvějí se jí ruce, až musí odložit pero*): Co to říkáš... Pan Říša? Na tebe že bere? K smíchu. Nabírej si někoho jiného.

ANČA: A bere. Nu... a je to něco divného? Nejsem snad k světu? Holenku... Za mnou se ohlíží něco pánů na ulici. A z těch, co chodí za naší starou, přitírá se ke mně v předsíni každý druhý. A jeden z nich mně tuhle pošeptal do ucha, že ho dráždí má nožka... Já nejsem obyčejná služka. Na mně je hned znát, že jsem něco lepšího, něco nóbl. Já zahanbím každou paničku; ve všem se jí postavím... i když si lehne...

FRANTIŠKA: Ale aby si pan Říša s tebou začínal, to není jistě pravda.

ANČA: A začal už, když to chceš mermomocí vědět. Tuhle před čtrnácti dny, když jsem šla od tebe, potkali jsme se v průjezdě. Pozdravil mne a zastavil mne; a alespoň pět minut jsme se spolu bavili a smáli. Ruce mně tisk a říkal mně, že se těší, až se zase uvidíme,... a aby to bylo co nejdřív. Má takové mlsné oči a moh je na mně nechat: zrovna mě jimi hltal. Ten se vyzná v tlačeni.

FRANTIŠKA (*rozrušeně*): Mlč již a nepomlouvej ho. Jistě jsi mu špatně rozuměla.

ANČA (*dá se do smíchu*): To víš. Špatně rozuměla! Hihih. Špatně rozuměla! To říkej někomu jinému. Já se taky vyznám v tlačeni.

FRANTIŠKA (*ucpává si uši, křičí pohněvaně*): Přestaň, pro všechno svaté, s tím smíchem... nebo se zblázním. Takhle nedopíšeš do smrti to psaní.

ANČA: Máš pravdu. Nač se hádat? Ono se to *vystřibří* samo sebou. Brzy uvidíme, kdo z nás dvou je hejl. A dopíšeš to tedy již jednou, ať má máma z tebe radost a ať mohu již jít. Ty naše staré mámy jsou hned ubrečené, jak jim nepošleš v psaní tisíc pus. Je to stará generace. Man muß sie tolerieren, říká má stará; a má pravdu. Neměly ještě ty školy co my. Já musím být ke své také moc shovívavá; někdy nad ní musím zamhouřit ne jedno, ale obě oči.

FRANTIŠKA (*odhodí prudce péro, schumlá dopis a vrhne jej ke kamnům*): Ne. Nemohu to dopsat. Je to silnější než já. (*Pro-pukne v křečovitý pláč.*)

ANČA: Co je ti? Proč zuříš, nemluvně? To jsem zajela s tím Říšou tak do živého? Podívejme se; nemluvně... a snad se naposledy nezamilovalo do svého mladého pána.

FRANTIŠKA (*divoce*): Přestaň se svým smíchem! Není mně do žertů.

ANČA (*kroutí nad ní hlavou*): Co je s tebou? Takhle tě ještě neznám. (*Pohlédne na ni ostře.*) S tebou se, holka, stala nějaká změna. Jsi celá pobledlá a máš modrá kola pod očima. Jsi jako boží umučení! Jako bys již měsíc nespala. Co se ti to vyspat nedá?

FRANTIŠKA (*zardělá, v rozpacích*): Však ty také nevypadáš jako jindy. Jako by tě něco obešlo. Jsi jako můra.

ANČA (*sebevědomě, postaví se doprostřed kuchyně*): Copak já! To je něco jiného. Spolkla jsem brouka. Udělala jsem potrat. A to člověka strhá. Ty si snad myslíš, že se to jen tak vyklopí,... ale ono ne... Ba ne... s tím je holečku dřina. U anděličkářky jsem rozkousala polštář bolesti a řvala jsem jako blázen do ochraptění. Týden na nohy jsem nemohla. Byla jsem jako přeražená kočka. To radši u nás v horách měsíc vrchovatý trakař s dřívím a chrastím do kopce z lesa dvakrát denně vláčet než tohleto...

FRANTIŠKA: Co to mluvíš? Pamatuj se. Vždyť je to hrůza.

ANČA: No, nedělej se tak moc nevinná... jako bys z měsíce spadla. Však nejsi dnešní; a víš, že to tak dělá dvě třetiny holek. Mně to poradila má paní a dnes jí za to děkuju. Vzala si mě stranou, vytáhla to ze mne a řekla mně pak: Anči, dítě, to není maličkost. Dítě, to jsou, milá holka, dva zuby pryč a dva faldy na bříše. To bych dnes měla... Nu, zaplať pánbůh: jsem ráda, že to mám odbyté. Byla to strašná zkouška. Brrr... když si na to vzpomenu, věř mi, zabila bych toho kluka, co mi to nadrobil. To bych teď už byla v životě napjatá; to bych dopadala... To bych si mohla háčkovat prádýlko... nebo hledat jámu, kam bych to zakopala.

FRANTIŠKA (*chvěje se na celém těle*): Ale to je hrůza hrůzoucí. To je strašný hřích, Anči.

ANČA: Hřích... hřích. Čert vem hřích. Nesmysl. Bída je to a nic víc. Kdyby se mohli mužští ve dvaceti nebo čtyřiceti ženit, nebylo by toho potřebí. Ale protože si hoch dnes ve čtyřiceti nevydělá ani na holku z ulice, jest tomu tak, jak tomu je: kazí ženské, s kterými se setká. A jedny jdou pak dělat lehké na chodník, druhé se dostanou do červeného domu a třetí

si od toho pomáhají. A ještě dobře, že je od toho pomoc...
FRANTIŠKA: A proč, když nechceš dítě donosit, proč je... proč-pak se miluješ s... s... jeho otcem?

ANČA: Proč? To je hloupá otázka. Cožpak jsme ze dřeva? Když tě tak sevře v náručí a strhne k sobě a očima z tebe duši vypijí, ... tu slyšíš andělíčky zpívat a hrát v nebi a čerty k tomu v pekle bubnovat... a kašleš na všechno proč a proto. Kriste Ježíši! To mu udělaš všechno, co chce. A máš zaděláno, dřív než o tom zviš.

FRANTIŠKA (*chvilí zamýšlena; pak pevně, polohlasitě, celá rozžhavená*): Ne a ne! Nemohu prostě. Nedovedu toho nikdy. A kdybych hlady zemřít měla! A kdybych na mezi nebo za plotem slehnout měla! Ne a ne. Nevím, je-li to hřích proti bohu. Ten by ho snad odpustil. Ale je to jistě hřích na životě... na svatém, mladém, nevinném životě, který se ničím neprovinil. Proč on má odpykávat, když nic nezavinil? Proč on má zaplatit za nás, staré a pokažené?

ANČA (*přelétne zkoumavým pohledem Františku*): Co to blábolíš, nemluvně? Ty že bys... Ne. To je k smíchu. To je proneseno jen tak do vzduchu... jako kázání před svatým Janem na návsí. Vid?

(*Klepe se na dveře.*)

FRANTIŠKA (*pokus vzpamatovati se ze svého vytržení*).

ANČA (*po chvíli váhání*): Dále.

RÍŠA (*vejde, v domácím kabátku, kouří cigaretu*): Servus, Fando. Ááá... má úcta, slečno Anči. Jak se máme? Pořád mladší a mladší; rostete nazpět... do dětských let. (*Podává jí ruku.*) Poslouchala, Fando, mamá jí něco chce. Ale byla rozumná, ona potřeštěnce; mamá zuří... jako tygr, říkám jí. Tak šla už a nerozčilovala jí; pamatovala si, že stará paní trpí srdečními záchvaty; měla by velikou zodpovědnost, kdyby se jí něco lidského stalo...

FRANTIŠKA (*zvolna v rozpacích odchází*).

RÍŠA (*chodí chvíli jako v zamýšlení po kuchyni*): To jí je soužení, milé dítě, s nerozumnými ženskými. Člověku se přihodí něco lidského — je přece každý z nás křehká nádoba — a ženské z toho dělají kriminální historii. Svolaly by na to hned všechny svaté z nebe; a ono stačí se jen chvilku klidně nad tím za-

myslit a dorozumět se. To by slečna Anči byla jinak moudrá a rozumná? Neklamou mne mé naděje?

ANČA: Zajisté, pane Ríšo. Slečna Anči je velmi rozumná, velmi spolehlivá a velmi... jak se to říká?... ano, velmi disgretní. Záleží jen na tom, aby to dovedl pan Ríša ocenit. Aby byl dost uznalý a dost vděčný za takové vlastnosti: jsou velmi vzácné nyní ... u dívek i u žen.

RÍŠA (*sedá si obkročmo na židli proti Anči, stále kouře*): No!... o to nejmenší starost. Pan Ríša byl vychován jako kavalír a zná své kavalířské povinnosti. Pan Ríša nenávidí hádek a svárů a miluje nade všechno lidi, s nimiž je možno se dorozumět. Jako na příklad ji. S ní je radost hovořit. Zná ji snad měsíc a jest mně, sedím-li tak zde s cigaretou jí naproti, jako bychom se znali léta: jako bych hovořil se starým milým kamarádem, před nímž nemám tajností, s nímž jsem prodělal všechny nemoci puberty, v jehož společenství vykouřil jsem první doutník a ulovil si první opičku. A ten kamarád má ještě to navíc, že je ženského rodu, roztomilý a krásný jako žena přestrojená za páže... To byl vždycky můj sen: bytost, v níž by se spojila bezpředsudečnost kamaráda s vášní uzrávajících ženy.

ANČA (*škádlivě*): Nu, a Františka? Nevyhovuje tomu vznešenému gustu?

RÍŠA: Dala pokoj s Fandou. To je největší morous, kterého jsem poznal. Ukruťně vážná jako kantor přestrojený do ženských šatů; jen rákosku jí dát do ruky. A stále mravoučné sentence; bez nich nepodá člověku ani sirku k cigaretě, ani čišku černé kávy po obědě. Zná se s ní již rok a pořád jsme si cizí jako první den. Přesto, že jsme se spolu (*zasměje se v rozpacích*) hmm... nač to tušovat?... ona je moudrá a rozumí životu..., přesto, že jsme se spolu i milovali.

ANČA (*zamyslí se*): S milováním je to divné: když nesloučí dva lidi, rozvede je navždycky. Mně se stalo taky něco podobného.

RÍŠA: Ale šla. Vypravovala mně to.

ANČA (*zdráhá se chvíli*): Nu, budiž, půjčka na oplátku. Vy jste mně již na sebe něco napověděl a jistě to brzy dopovíte. Chci se vám... revanžovat... Ale dřív mně dejte také cigaretu. Nechce se mně jen tak se dívat na vás, jak kouříte. Viděla

jsem to u naší paní... ona také kouří... a moc se mně to líbilo. Víte, ona mně sice také nabídla,... ale já se před ní ženýruju. Před vámi se teď již nestydím. Je to divné, ale je tomu tak: ženské se stydím a vás, muže, ne...

RÍŠA: Ale rád, dětino; že o tom ztrácí slov. Já taky rád vidím, když dá... (*chtěl říci „dáma“, ale po první slabice se zarazil*) mhm... dívka kouří. Baví mne to, dívat se na ni, a smějí se, zakucká-li se; a každá začátečnice se zakucká. (*Podá jí cigaretu, kterou zažihá sirkou.*)

ANČA: Ba ne, já se nezakuckám. Uvidíte, že ne. Mne již jako malé žábě naučili na pastvě hoši kouřit nať a dubové listí.

RÍŠA: Tak tedy, jak to bylo?

ANČA: Nu, seznámili jsme se v tančírně u Apolla. Byl medik, černovlasý, s malými knírky jako uhel, a ruce mu vždycky páchly karbolem. Mne to z počátku odpuzovalo, ale pak mne právě to jednoho dne začalo k němu lákat. Jako by mně to sládló v ústech. Věřil byste tomu?

RÍŠA (*kývne hlavou*): Věřím. Takové pocity já znám také.

ANČA: On by si mne byl vzal, ale jeho strýc tomu nechtěl; a byl by ho vydědil, kdyby neposlech. Víte, on je sirotek, rodiče mu hned v mládí umřeli a strýc dával mu všechno, od košile až do klobouku, bot a rukavic; a vydržoval ho na studiích. Bez něho by byl nedostudoval, protože já taky nic nemám. Tak mu musil povolit. A co mně zbývalo?

RÍŠA: Jak to? Co jí zbývalo?

ANČA (*dá se do dvojsmyslného smíchu, tváří se, jako by nerozuměla opakování této otázky Říšou*): Nu ano, co mně zbývalo? Rozešli jsme se. (*Pausa.*) Tuhle jsem ho potkala a nepoznala jsem ho. Měl obnošený svrchník, šel pod okapy, límec od svrchníku měl vyhrnutý. Říci si o desitihaliř, byla bych mu jej dala. Tak úplně jsem na něj zapomněla... tak docela se mně odcizil; a to ani ne za měsíc.

RÍŠA (*kývá hlavou*): Má pravdu, tak úplně umí zapomenout jen žena. V muži snad přece vždycky něco uvízne.

ANČA: Co dělat, když je tomu tak? Život je už takový: dojem za dojmem, změna za změnou. Dnešek smyje včerejšek a zítřek dnešek. Proč z něho chtít dělat něco jiného? Tuhle jsem se dívala večer s mostu do řeky. Bylo větrno. Vlna šla

za vlnou; nic nestálo, všechno se stále měnilo, stále někam propadalo. Až se mně hlava z toho zatočila. Nu, a takový je život. Proč z něho chtějí lidé dělat něco jiného? Zemi nebo skálu, když je voda? A stavět na něm, když v něm nic nestojí a nedrží?

RÍŠA: Má pravdu. Být rozumný a nechtít od švestek pomeranče nebo fíky. V tom je všechna moudrost života.

FRANTIŠKA (*veběhne uplakaná do kuchyně; padne na postel, zaboří se tváří do podušky; chvíli neschopna promluvit; pak vstane těžce a vážně, rozhodnuta velikým rozhodnutím, přistoupí k Říšovi, který zatím vstal se židle a odhodil nedokouřenou cigaretu, vpije se mu očima do tváře; liše, slavnostně, odstavující každé slovo*): Vy tedy víte, pane Říšo, o tom, čeho žádá ode mne vaše paní matka?

RÍŠA (*uleknutý*): Víím.

FRANTIŠKA: A schvalujete to? Souhlasíte s ní?

RÍŠA (*v rozpacích, chce zabořit do parodie*): Ale nač ta veliká tragická kukadla? Nač ta sedmibolestná panenka Marie? Nač ten pathos a ty kothurny? Odložila to; není to již v módě ani na divadle.

FRANTIŠKA (*jejíž tváří proběhne rozhodnost, která mu zarazí blagu*): Odpovězte na mou otázku: Chcete, abych jí poslechla?

RÍŠA: Nu ano; co dělat, když není jiného východiska. Nemohu si ji přece...

FRANTIŠKA (*zarazí mu svým pohledem další řeč v hrdle*): Dost. Na to další jsem se vás neptala. Odpovídejte jen na otázky. To první mně stačí; to je všechno, co jsem chtěla vědět.

ANČA (*probírá se zvolna z úžasu*): Tak tedy přece... Mohu na tobě oči nechat. Kdo by to byl řekl... do toho nemluvněte. No, jsi-li v tom již jednou, milá holka, musíš sebrat kuráž a zbavit se toho; čím dřív, tím líp. To máš jako veliký zkažený zub... nic jiného. Musíš to dostat ven. Vzpomeň si, co jsem ti před chvílí vypravovala.

RÍŠA: A co jste jí řekla?

ANČA (*s lehkým úsměvem*): Ale takové ženské důvěrnosti. To není pro pány. Nebo snad je to pro pány, ale nesmějí být u toho dámy.

FRANTIŠKA (*Říšovi, jako soudce obžalovanému*): Vy tedy jste si

všecko rozmyslel? A jste pro to, abych poslechla vaši paní matky a zničila ve svých útrokách naše dítě?

RIŠA (*upadá zase do blagy*): Ve svých útrokách... naše dítě... Kdopak bude dnes takhle mluvit. Tak se dnes již nemluví, leda na kazatelně nebo ve škole.

FRANTIŠKA (*odzbrojí ho znovu pohledem*): Pravím: a zničila ve svých útrokách naše dítě?

RIŠA (*tiše, po krátkém zaváhání*): Ano.

FRANTIŠKA: Děkuji. To mně stačí. Vyhovím vám tedy; dojdete, čeho si přejete: i vy i ona.

RIŠA: Bude to opravdu, Fanyňko, to nejlepší. Přijde jednou den, kdy budeme oba za tu radu mamán vděční. Myslí to s ní dobře, věřila mi. Na své nejlepší svědomí ji ujišťuji...

FRANTIŠKA: Dost. Mlčte; ani slova víc. Neptala jsem se vás na nic. Nemám s vámi již o čem mluvit; všecko je skončeno. Odejděte teď odtud; a ihned. Okamžitě ven! Nemám-li vás zabít. (*Ukazuje na dveře.*) Zůstanete-li ještě půl minuty, neručím za sebe.

RIŠA (*poražený, pokořený, zvolna mlčky odchází*).

ANČA (*odchází za ním poděšená; vzpomíná se teprve mezi dveřmi*): Sbohem, Fančo. A vzpomíná se; buď rozumná. Křikem nic nespraviš. A co mám vyřídit mámě?

FRANTIŠKA: Pravdu; jen čistou pravdu. Všecko, co jsi viděla a slyšela a jak jsi to viděla a slyšela. Nic víc, nic máň.

ANČA: Nu, to by neměla velkou radost.

FRANTIŠKA: Nezáleží na tom, aby měla radost, záleží na tom, aby věděla, až kam jsem dnes klesla. Neboť zítra půjde to se mnou možná ještě níž.

ANČA (*mlčky odejde*).

FRANTIŠKA (*vyčerpaná, zhroulí se na židli; těžce oddychuje, ruce vislé podél těla; pohled zarytý v prázdno. Za chvíli se klepe na dveře kuchyňské; klepe se po druhé. Trvá chvíli, než se Františka vzpomíná a pronese mrtvě*): Kdo mne to přichází ještě štvát? Vždyť již ani dechu popadnout nemohu. Dále!

(*Do kuchyně vklouzne tiše Aleš, rozhlíží se pátravě kolem sebe. Když pochopí, že jest bezpečno, rozblouzni se svým obvyklým způsobem.*)

ALEŠ: Mamá mne sice střeží, ale já jsem ji přece dovedl oklamat.

Nu... všeho do času; vše-ho do ča-su!... Už už vrhám na papír poslední takty své písně vítězné. Jak ji dokončím, osamostatním se úplně. Zrehabilituji se před sebou; pak budu nepřemožitelný. Posvěcený k boji se zlem celého světa. Pak vyrazím prach tohoto domu z obuvi své, pak uteku odtud, i kdybych se měl po prostěradle z okna spustit na ulici. Ano, pak promluví a bude mne slyšet dlouho a daleko; mamán i bratrovi řeknu pak jejich dí. A vy, Františko, musíte pak se mnou, ... i kdybych vás měl násilím unést. Ne... ne... ani hodinu zde nesmíte zůstat... po té chvíli, až udělám na své partituru poslední puntík. (*Pohlédne ostřeji na Františku.*) Ale co je vám, dítě? Jste celá uplakaná. Ublížil vám zase někdo?

FRANTIŠKA (*hladí mu vlasy*): Ne... ne, mladý pane. O mne se nestarejte. Vždyť máte svého utrpení dost. Se mnou není zle. To tak již ze zvyku občas pláču. Stýská se mi po domově. ALEŠ: Ba ne. Lásky neoklamete; ta je jasnovidná. Já vidím dobře do vás... jako bych se díval do horského jezera... Trpíte!

FRANTIŠKA: Děťino, vy že vidíte do mne? (*Zasměje se slabě.*) A co tam tedy vidíte?

ALEŠ (*zvolna*): Poplvanou, pozuráženou duši lidskou, schoulenou a plačící v nejtemnějším koutku... stydící se i za to boží světlo...

FRANTIŠKA (*zhroulí se mu k nohám; propukne v pláč*): Nechte si políbit ruce, mladý pane. Duši lidskou jste osvobodil v tu chvíli, jak jste našel jméno pro její hoře. Vy dobrý, vy čistý, vy jediný muž v tomto domě. Ostatní... ostatní... jsou lidokupci a hůř: duševrazi. Usmrcují duše, aby mohli obchodovat těly.

ALEŠ (*vzrušen*): Co, cco se stalo? Mamá vás zase trýznila? Jjak k tomu došlo? A proč jsem nnebyl při tom, abych vás chránil?

FRANTIŠKA: Ne, ne, netrýznila. To není pravé slovo. Urazila mne a pokořila, že není možno víc pokořit člověka.

ALEŠ: Jjak, jak... Musím to vědět. Musím zakročít. Nnesmím se nna to déle dívat nečinně: stávám se pak toho spoluvinníkem.

FRANTIŠKA: Nechtějte to vědět, mladý pane. Bolelo by vás to příliš. (*Nezdrží se déle a sesuje se mu k nohám.*) Proč jste mne

lépe nechránil? Slíbil jste mne ochránit, a pak přece neochránil.

ALEŠ (*s vylřeštěnýmá očima, nechápaje*): Já že vás neochránil? Jjá... Jjak to? Před kým?

FRANTIŠKA (*vydychne ledva slyšitelně*): Před Říšou.

ALEŠ: Cože? Slyšel jsem dobře? Já že přišel pozdě? A vždyť jste mmmně tenkrát přísahala, že vás neměl.

FRANTIŠKA: Tehdy ještě ne. Ale čtvrt hodiny po tom, kdy jste odešel, přišel on. A tehdy se to stalo. Vy jako byste to tušil, zavolal jste na mne v tu chvíli svými houslemi, přihlásil jste se ke mně svým výkřikem. Ale on byl silnější než vy... než vaše píseň.

ALEŠ: Tttedy se to ssstalo? A on, on byl sssilnější než já, než mmmoje umění? (*Ve velikém vzrušení.*) Ale nač tedy je? Kde má pak důvod svého bytí? Když nnestačí na boj se zlem, když ho nedovede ppporazit? Kletba mu pak! K ďáblu s ním! Proč žili pak Bbeethoven a Bbach a Mozart a Ddebussy a všichni ti velcí duchové, když je tohle možné? Nadarmo žili; nnnadarmo zemřeli! Kletba jim! Rrrozbijí své housle, rroztrhám své noty... poliji petrolejem a zapálím jejich skladby: nnejsou k ničemu! (*Klesne na židli; složí hlavu do dlaní; pláče hořce.*)

FRANTIŠKA: Jak je mně vás líto, pane Alši. Jak nevýslovně líto! Když vás vidím tak zhrouceného vedle sebe, jednu hromádku lidské bídy... vedle druhé. I na sebe zapomínám, abych vás mohla politovat. Jací jsme to chudásové — my slabí. Nakládají na nás, pokavad nepadneme; čím jsi slabší, tím více břemene skládá na tebe život.

ALEŠ: Ne... nemluvte tak. Budeme silní; vzepřeme se a rázem se všechno změní. Já... já snesu tu ránu osudu... kvůli vám ji unesu.

FRANTIŠKA: A nehněvate se na mne? Nezazlívate mně? Nezprotivila jsem se vám? Necítíte ke mně odpor?

ALEŠ: Proč odpor? Miluji vás víc než jindy, víc než předtím. Jste dnes nešťastnější než kdy jindy: o to víc vás musím milovat. Ale milovat opravdu... v duchu a v pravdě... k tomu je teď příležitost, která se nevrací dvakrát za život. Nemiloval jsem vás dříve opravdu, pravým čistým způsobem, když jsem

z vás činil cenu svého zápasu s Říšou,... a proto jsem snad podlehl. Právem jsem potrestán za to. Miloval jsem ve vás sebe, své příští vítězství... ne vás samu; miloval jsem ve vás svou hrdost, svou pýchu. Teď... teď miluji doopravdy vás a jen vás. Nezištně, čistě, pravdivě.

FRANTIŠKA (*celá ozářena září velkého rozhodnutí*): Díky vám, Alši! *Teď* přišla chvíle, abyste zvěděl všechno: to poslední. A abyste o mně rozhodl. Ve vaše čisté ruce skládám svůj osud, a ne jen svůj; víc, víc, mnohem víc: osud svého dítěte.

ALEŠ: Svého dítěte? Nerozumím vám.

FRANTIŠKA: Porozumíte ihned. Ta chvíle, kdy se mně v onen osudný večer Říša přiblížil, nezůstala bez následků. Nosím pod srdcem nový lidský život.

ALEŠ (*v extasi*): Nový lidský život?

FRANTIŠKA: Ale všichni — vaše matka i Říša i Ančka —, všichni chtějí, abych ho nedonosila; abych se ho zbavila, abych jej utratila. Tak jest jim to pohodlné. Tak jim to velí jejich sobectví i pýcha. Vymazati úplně ze života Říšova chtějí tu chvíli, jako by jí nebylo; aby se mu nikdy nepřipomněla, nemohla připomenout, ztělesněná v živém lidském tvorů.

ALEŠ: Proklatí, podlí, bezbožní!

FRANTIŠKA: Rozhodněte o něm nyní sám. Mám jej nechat žít a růst? Mám jej utratit nenarozeného?

ALEŠ: Nikdy. A kdybych měl kopat jako nádeník, kdybych měl cihly na stavbě podávat, kdybych měl krást a loupit,... opatřím vám všechno, čeho budete potřebovat ve své těžké hodině... i v prvních dnech po ní.

FRANTIŠKA: Díky vám, Alši. Jest rozhodnuto; a pláči štěstím, že jest rozhodnuto, jak jest rozhodnuto. Nemám již nyní práva poslouchati ani vaší matky, ani Říši. Nemám práva přihlížeti nečinně k tomu, jak o mně rozhodli; nemám práva nechat se ubíjeti jimi a ponižovati jimi pod zvíře. Mám povinnost vzepřiti se jim. Díky vám za to, že jste mi ji uložil.

ALEŠ (*v extasi kleká před ní na kolena*): Máte povinnost býti hrda, Františko. Vzneseně, s hlavou vztyčenou a s pozhnaným životem musíte nyní kráčet ulicí. Jste vyvolená nádoba božství... svatý život sestoupil do vás a rozbil ve vás svůj stánek. Zázrak obrody světa děje se vámi. Blahoslavená

jste, svěťice, vyvolená mezi ženami; nedotknutelná, nezranitelná.

FRANTIŠKA: Vstaňte, Alši; vstaňte. Rdím se před vámi... já nehodná.

ALEŠ (*blouznivě pokračuje*): Požehnaná mezi ženami a požehnaný plod života tvého. Chtěl bych býti mrtev, abych se mohl z tebe znova narodit. Jak sladko bylo by spočívat v lůně tvém, než přijde čas můj, abych vystoupil z něho a živ byl na této tvrdé zemi!

FRANTIŠKA (*zakrývá si zardělá tvář rukama*): Zalknu se studem, budete-li pokračovati. Nerouhejte se!

ALEŠ: Ne, Františko. Ty mně nemůžeš rozumět; ale já musím přesto mluvit, nemám-li se zalknout štěstím. Požehnaná mezi ženami, pravím ti. Život tvůj jest hoden, aby nesl a dal lidstvu nového spasitele, světlo ve tmách, kotvu do moře vzbouřeného: nového Buddhu, Krista, Františka Assiského.

FRANTIŠKA (*ucpává mu ústa*): Dosti proboha! Bůh nás potrestá za toto rouhání. Jest to těžký hřích. Mlčte, prosím vás na kolenou.

ALEŠ (*týmž tónem*): Rdi se jen! Braň mi! Ponižuj se! Jest to tvé svaté právo; ale jen tvé. Jen nevinnost, jen prostota to smí a toho dovede; v tom je její nejvyšší kouzlo i moc její nad námi.

(*Dvěře se rozlétnou a vejde prudce paní Kostarovičová a Riša.*)

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Co je to tu za hluk! Kdo to tak křičí? Až ke mně do pokoje proniká ten řev. Tos ty, Alexej?

ALEŠ (*vzlyčený*): Ano, já, matko.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: A co zde děláš?

ALEŠ: Důležitou věc, matko. Zabraňuji zločinu, který by poskvrnil naši rodinu víc než krádež a loupež.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Mluvíš zase jako ztřeštěný janek. Zločinu? Jakému zločinu?

ALEŠ (*měří jí hrdým pohledem*): Zločinu, který chcete spáchat a div jste již nespáchali na této dívce, již jste dříve svázali na rukou i na nohou, již jste ucpali ústa roubíkem, jejíž lásky a oddanosti a bezmezné dobroty jste zneužili. Fúj! Hanba vám za to!

RÍŠA: Hledme, Fanda si zavolala na nás rytíře. Aby chránil její

čest... nebo nevinnost. Hahaha. Našeho muzikanta. Ale tomu patří do ruky šumařské housle, a ne kord.

ALEŠ: Podlče! Zato tobě patří jen cejch na čelo jako lotrovi.

RÍŠA: Haha. Náš šumař bude nám dnes kázat morálku. Příživník rodiny, cizopasník! Její nedopatření a zbytečnost!

ALEŠ: Zbytečnost snad. Ale tys všecka její podlost a mrzkost. Tys její pravý vřed... abych tě poctil jménem, jímž urážela mamá tak dlouho mne.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Dost, Alexej. Což jsi nerozuměl vtipu? Byl bys opravdu tak omezený...? Co to je, já tě dnes ani nepoznávám. Jaký jsi rozdivočený, rozjivený, hrubý! Neznáš úcty, již jsi dlužen své matce?

ALEŠ: Neznám; poněvadž ona neznala a nezná úcty k dítěti... ani živému ani nenarozenému. Dítě jest cosi stejně svatého jako otec i matka; a možná i světlejšího.

RÍŠA: Už je tomu tak. Svět je dnes naruby. Z našeho šumaře se stal kazatel. A ani přitom nekotká! To je mně nejvíc k smíchu na celé věci.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Opravdu. Úžasné. Koktavost jako by byl ztratil. Nějaký moderní zázrak, hypnosou nebo autosugescí?

FRANTIŠKA: Hanba vám, milostpaní, že dovedete tak mluvit o svém synovi. Což nevidíte, že urážíte nepřimo sebe, posmíváte-li se jeho vadě? Je z něho od dneška celý muž; a úctu vaši si již vynutí.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Hledme. Komplot. Kuchyň utvořila frontu proti salonu. Jen strýc Lexa tu ještě schází, aby bylo kuchyňské trio úplné... Škoda, že odjel právě dnes, (*s ironií*)... na obchodní cestu...

RÍŠA: Tak ty tedy, šumaři, budeš se starat o moje dítě, není-liž pravda? To se bude mít královsky!

ALEŠ: Ano, tobě na hanbu budu se starat o tvoje dítě; a lépe než ty jistě. Nedovedls mu dát ani život. Chtěls mu ho vzít, dříve než má čas se ho zmocnit. Fúj! Hanba ti. Poslední venkovský čeledín nebyl by schopen takové špatnosti. Bídáku!

RÍŠA (*zatne pěst a vrhá se na Alše*).

ALEŠ (*zdvihne židli a mávaje ji nad hlavou*): Opovaž se sáhnout na mne! Tvou podlou prázdňou lebku ti jí rozrazím.

RÍŠA (*chrání se ramenem hlavu, couvá ke dveřím*).

FRANTIŠKA (*skočí po bok Alšovi*): Nedotýkejte se ho! On mně rozžal světlo! On mne vyrval z vašich drápů. On mne vyvedl z tmy mého zoufalství!

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ (*v úžasu a hrůze couvá za Říšou také ke dveřím*): Alexej, měj rozum. Což šlíš? Což se takto dorozumívají vzdělání lidé naší společnosti?

ALEŠ: A což tropí vzdělání lidé, co tropíte vy? Ani zvěř ne, natož zdravý, nezkažený člověk.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ (*k Františce*): A vždyť vy už jste slíbila před chvílí tuhle Říšovi, že budete rozumná; že... že budete poslušná a učiníte, k čemu vám radí... mhm... (*chtěla říci „radím“ a opravila se*) k čemu vám radí zkušený a moudří lidé.

FRANTIŠKA: Slíbila, ale jen proto, abych se jemu (*ukáže hlavou na Říšu*) pomstila a sebe zahubila. Ale teď odvolávám svůj slib; nemám již práva dávat ho. Byla jsem zoufalá, ztracená, zmařená; teď jsem vykoupená.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Tady padají vysoká slova jako bomby. Těm já, stará sprostáčka, ani nerozumím. To je na moje nervy hotová bubnová palba. Na takový vysoký idealismus má stará lebka už nestačí. Nezbývá, Říšo, než *ficher le camp*... vzítí nohy na ramena. *Sauve qui peut*.

ŘÍŠA: Máš pravdu, mami... Kampak my, sprostáci, ... na takový kuchyňský idealismus. (*Uklouznou dveřmi.*)

(*Chvíli ticho.*)

ALEŠ (*s tichým důrazem*): Dítě bude zapsáno, Františko, na moje jméno. Prokážete mně tu čest?

FRANTIŠKA (*zahleděná vroucně na něho*): Muži! Rytíři!

ALEŠ (*libá jí ruku; pokorně*): Ženo! Matko!

OPONA

Dopoledne jarního dne; minula jedenáctá. Veselé výbojné slunce svílí do kuchyně. V plotně hoří a na ní bublají různé hrnce. Kuchyňské hodiny o závažích vesele cvakají se stěny. U postele Františčiný rozevřený dřevěný kufr černě naláčený, zpola již naplněný věcmi; některé předměty, krabice, kousky prádla atd. rozloženy kolem něho na zemi. O stěnu opřen prázdný koš na prádlo.

ALEŠ (*v domácím kabátě a ve střevíčkách chodí zadumán po kuchyni*): Františka se nevrací a přece slíbila, že tu bude ve čtvrt-hodince... (*Pohlédne na hodiny.*) Ale opravdu, nezpozabila se posud; je teprve pět minut z domu. Jak pomalu plyne čas bez ní. (*Zase chodí chvíli zamyšlen; vytrhne se náhle.*) Abych nezapomněl: musím přiložit, aby nevyhaslo. Prikazovala mi to naléhavě: „Hovězí maso musí se dlouho a stejnoměrně vařit.“ (*Nabere lopalku uhlí z kyblíka a vhodí ji do plotny; pak se zase rozchodí a zamyšlen píše noty do vzduchu; uvědomiv si to:*) Eh, k čertu s tím! Kdy odvyknu konečně té hloupé manii, mysliti na kompozici, přebírat se stále v notách. Čert je vem. Není jich přece nikomu třeba ke spáse ani těla, ani duše... (*Klepe se.*) Volno.

ALEXANDR (*vejde v cestovním plášti a v cestovní čapce*): Dobrý den, Alši! Kde vězíš, hochu? Hledal jsem tě v tvé mansardě. A nevzpomněl jsem si na kuchyni. Dopoledne jsi sem přece nikdy nechodil.

ALEŠ: Vítejte, strýče! (*Tisknou si ruce, libají se.*)

ALEXANDR: A sám? Františky tu nět?

ALEŠ: Přijde co nevidět. Odběhla si jen pro něco do niřařského krámu.

ALEXANDR: Před chvílí jsem přijel z dráhy. Ani jsem se neumyl, ani jsem se neprevlékl a rovnou za tebou, aby mně nevystydla

ta velká novina. Pořídil jsem, hochu, znamenitě. Je to jako malá výhra z lutrie. Nyní budeš moci komponovat nerušeně leta a leta.

ALEŠ (*usměje se s nevýslovnou trpkostí*).

ALEXANDR (*pohlédne na něj pozorně*): Co je s tebou, hochu? Jsi celý vyměněný. Zváznělý, zpřísnělý. Klidný nějak a silný. Celý muž. Co se tu stalo za mé nepřítomnosti?

ALEŠ: Nic zvláštního a přece něco. Kus staré zpuchřelé lži se sesulo a kus nové pravdy narostlo. Děj, který se děje vlastně na světě nepřetržitě, ale který si uvědomíš, až když tě taková udrolená cihla udeří do čela.

ALEXANDR: Tak. A ani tě netěší, že se vrátil strýc s dobrou poráženou a že se nebudeš musiti již doprošovat skyvy chleba a přístěnku pro své umění od matky a bratra?

ALEŠ (*trpce*): Ach, strýče, nechme umění s pokojem. K čemu nám umění? Podá doušek vody žíznivému? Krajíc chleba hladovému? Nakape olej do rány raněného? Zdá se mně dnes skoro náročnou zbytečností. Jest cosi nad pomyšlení většího než ono.

ALEXANDR: A to je po tvém mínění?

ALEŠ: Život, strýče. Prostý denní život; nic není mimo něj, nic nad něj.

ALEXANDR: Hm. Dalo by se o tom přít. Ale hlavně, zdá se mně, neměl bys tak mluvit ty, kterému umění posud nahražovalo život...

ALEŠ: A to byla právě chyba. Zeslabovalo mne tak ještě víc. Slabí potřebují narkotik, nemocní potřebují opia, morfia a jiných léků. Ale nevrhají je ty všechny prostředky do nemoci ještě hlouběji? Není to bludný kruh? Já ho rozrazil. Nepotřebuji jich již; nepotřebuji ničeho, co navozuje sny. Dovedu se již podívat životu tváří v tvář. Těch šestnáct dní a nocí, jež jste strávil na cestách, mne tomu naučilo.

ALEXANDR: Co se v nich stalo?

ALEŠ: Františka je s útězkem.

ALEXANDR: Jdi pryč! Není možná! Kdo ti to řekl?

ALEŠ: Ona sama; ale ví to již celý dům... i matka.

ALEXANDR: A s kým?

ALEŠ: S Říšou. (*Slzy mu vhrknou do očí.*)

ALEXANDR (*přiskočí k němu*): A tys ji miloval! Ubohý hochu!

ALEŠ (*kývne hlavou*).

ALEXANDR: A nyní jí již nemiluješ. Překonal jsi to jako slabost. Vid? Protos tak zesílil. Zmužněl.

ALEŠ: Mýlíte se. Miluji ji dál. A víc, jinak, lépe! *Proto* jsem zesílil.

ALEXANDR (*odmlčí se na chvíli a zadumá; z té dumy teskně*): A kdy se vezmou s Říšou? Kdy ji již neuvidím v téhle kuchyni?

ALEŠ (*dá se do smíchu*): Ani ve snu ho nenapadá, aby si ji vzal. Dva týdny spí již noc co noc s jinou, s Ančkou Bártíkovou, kamarádkou Františčinou. Čtrnáct dní již večer co večer chodí k němu po desáté a ráno před šestou svádí ji dolů a otvírá ji dům. Slyším je noc co noc; a dvakrát jsem se s nimi i střetl na chodbě, když ji ráno vyprovázal ze své ložnice.

ALEXANDR (*pootevře údivem ústa; pak hvizdne*): Dej pokoj! To je historie.

ALEŠ: Hledte, strýče, oč jsem vás předběhl. Jak žák vyrostl nad učitele! Vždycky jste mi říkal, že neznám života, a učil jste mě jemu: chtěl jste mne vodit do jeho tvrdé školy. A nyní musím já poučovat o něm vás! (*Směje se.*) Alexandře Kostaroviči, starý žáku, šedivý nedouku, sedněte si. Píši vám do notesu pětku. A budete opakovat třídu!

ALEXANDR: Fi donc! A pravíš, že o tom ví matka? A souhlasí s tím?

ALEŠ: Ale ovšemže. Nebo jste čekal od ní něco jiného? Měla snad zradit sama sebe a být najednou sentimentální a vařit heřmánkový odvar pro plebejského vnoučka? Nebo háčkovat pro něj cintáčky a povijany? Ona, Helena Kostarovičová, průmyslová imperialistka, žena jednoho dobyvatele, captain of industry, a matka druhého, in spe ještě většího?

ALEXANDR (*rozhorleně*): A to tedy ji vyženou s několika tisícovkami z domu, aby slehla v porodnici nebo někde jinde v ústraní? A na dítě uloží několik jiných tisícovek do záloženské knížky, aby mělo nějaký groš a mohlo si, až dospěje, zařídit ševcovskou dílnu nebo žehlírnu?

ALEŠ (*kroutí nad strýcem hlavou*): Strýčku, strýčku, jaký vy jste zaostalý! Jaký špatný žák! Jaký tupý učeň ve škole života! Bohatí nejsou, strýčku, tak štědří jako tak zvaní vynálezci, utopisté, snivci, umělci, básníci a jiná příživnická luza. Bohatí neházejí tisícovkami; těmi plýtvají nečasné a nemístně jen

chudáci. *Dobyvatelé* jdou i na takový případ po dobytelsku: se sekerou v ruce a rovnou na kořeny... radikálně.

ALEXANDR: Jak to? Nerozumím ti.

ALEŠ: Vidím již, že ne. A je to přece zcela prosté. Pošlou děvče rovnou k anděličkářce; a basta.

ALEXANDR: K an-dě-li-čkárce?

ALEŠ: Vy, jak vidím, nevíte ani, kdo to je anděličkářka? Máme to kříž s těmi starými utopisty: člověk aby je do smrti počouval. Vězte tedy, zanedbaný strýčku: anděličkářka je ztělesnění staré ctihodné společenské instituce; bez ní by, právě tak jako bez prostituce, mohlo žít lidstvo sotva týden. Anděličkářka je paní, která za mírný poplatek dělá z nenarozených dětiček anděličky. Pomáhá jim podle Vymazala snadno a rychle do nebička: hned rovnou z útroh mateřských,... aby jich ušetřila životních zklamání; aby nedostaly zbytečnou rýmu v drsném pozemském vzduchu. Dvěma třemi tisícovkami je to spraveno jednou provždy...

ALEXANDR: Jak to všechno víš?

ALEŠ: Ale studuji tu otázku již čtrnáct dní... den po tom, co jste odjel, jsem začal. Mám o tom literaturu: půjčím vám ji, chcete-li. O všem je dnes literatura a statistika. Ta mně otevřela oči. Podívejte se. (*Vezme noviny a ukáže mu na jejich zadní stránku.*) Zde máte celý sloupec insertů a byl by v tom sám rohatý, aby mezi nimi nebyla také anděličkářka. (*Čte.*) Dámy, v diskretních záležitostech obraťte se s plnou důvěrou na porodní asistentku paní Katuši Petrklíčovou tam a tam, číslo to a to. Není to mnohoslibné?

ALEXANDR: Žasnu nad tebou, Alši.

ALEŠ: Snad by to náleželo spíše mně: žasnouti nad vámi, že jste tak nevědomý. Tedy neházet tisícovkami zbůhdarma! Neukládat nemanželskému dítěti peněz do záložny. Nevyhazovat jich na alimenty. *Takto* se to spraví mnohem laciněji a lépe. Žádné tahanice před soudem! Žádný záznam jména nemanželského otce do soudních aktů! Nic. Čisté jsou naše obchodní knihy. Naše náprsenka, náš frak jsou bez poskvrny. Vyoperovali jsme vřed ze života dokonale...

ALEXANDR: A Františka k tomu svolila?

ALEŠ: Snad by byla svolila... z donucení, z hnusu; aby zahubila

sebe a pomstila se Ríšovi. Ale tentokráte přišel jsem právě včas a dokázal jí, že nemá práva k ničemu takovému. Vdechl jsem jí novou víru, novou sílu do života. Najal jsem jí pokoj a přestěhuji ji tam dnes — notabene z peněz, které jsem si vydělal z hodin houslových — a stal jsem se tak po prvé v životě někomu užitečný. Je to pocit tak krásný, tak omamný, že již pro tu chvíli, která mně jej přinesla, stálo za to se narodit... a snést všechno, co následovalo potom!...

ALEXANDR: A co já? Já zde zbudu osiřelý, zapomenutý, nikomu nepotřebný!... Již nikdy nezaklepu na tyto dveře. Již nikdy neozve se její rozpačité, jakoby zajiknuté, starosvětské „dále“. Již nikdy mne nepřivítá svým světlým úsměvem... shovívavá k mé zbytečně pošetilé existenci. Zchudl jsem o něco, zatím co ty ses o to obohatil. Co jsou mně dnes platny mé peníze? Přicházejí nečas... jakoby mně na posměch.

ALEŠ: Mýlíte se: přicházejí právě včas. Nezapomínejte: není tu jen Františka, je zde i dítě. Bude třeba na ně mnoho peněz; já sám bych asi nestačil. Budeme se starat o ně společně.

ALEXANDR: Dítě... Jaká svatá, veliká věc je to! Nedopočitatelná, nedomyslitelná. Všecky zázraky příštího života jsou v něm zavinity jako Popelčiny zlaté šaty v oříšku... Jaks pěkně jednal, že jsi je zachránil životu! To byl větší čin než složit deset symfonií. To bylo i víc... mnohem víc než býti jeho otcem fyzickým, zploditi je tělesně...

ALEŠ: Vedle otectví tělesného jest ještě něco vyššího... Lidé toho nechápou a domnívají se, že mít dítě jest tolik jako mít kus živého nábytku, který leze, chodí, jí a pije. A zatím nemáš v životě opravdově nic než vědomí, žeš byl někomu chvíli na prospěch.

ALEXANDR: Mít dítě je mít cíl života... mít tvář obrácenu k východu slunce a jíti za ním. Mít dítě... býti vpravdě jeho otcem jest odrůstati přítomnosti a dorůstati stále budoucnosti, abys mu byl práv.

ALEŠ: Uvažte tu souvislost. Přišlo k nám dítě a celý náš malý svět jako by se dal na pochod... ke světlu. Staré lži pukají a odpadávají a jasně modré nebe směje se trhlinami.

ALEXANDR: Nu, ta naše rodina nestála za moc již dávno před ním.

Byl to rozbitý hrnec jak tak sdrátovaný, jak tak stmelený. Právě jako celá řada jiných rodin v naší společnosti.

ALEŠ: Myslil jsem mnoho o těch věcech v posledních dnech. Stará krevná rodina snad proto všude povoluje, aby na jejím místě vznikla nová, volnější jaksi, pravdivější, sdružená snad znova kolem matky... aspoň na čas... jako tomu bylo v dobách pradávných. V tomto případě Františka a její dítě a vy a já...

ALEXANDR: Nu, ať tak, ať onak, praská to všude kolem nás jako v staré poloshnilé lodi, než ji rozdrťí opakované nárazy vln. *Sauve qui peut*. Proto jsem dbal vždycky, abych neměl mnoho zavazadel. Na útěku jen překážejí; nemyslíš?

ALEŠ: Nejsou-li to náhodou peněženky, jistě.

ALEXANDR: Ach ty liško jedna, jakous to změnu prodělal! Jak jsi se naučil býti praktický... v tak krátké době.

ALEŠ: Jakmile jsem přestal býti kandidátem umělectví, jako když se mne všechna hlupota spadne. Za každou skopičinu bych se dnes stydl. A tenkrát jsem myslel, že je musím mít všechny v programu... Je to nejlepší a nejlacinější odtučňovací kura hlouposti...

ALEXANDR: A s dovolením: co jsi dnes, ty lehkomyšlný rouhači svému včerejšku?

ALEŠ: Nic než agitátor rozumu a střízlivosti.

ALEXANDR: Nu, to není mnoho... Z toho se, pokud vím, neplatí daň ani výdělková ani osobní.

ALEŠ: Ale budu víc: budu i agitátor politický... i agitátor sociální... Spálil jsem své noty. Nechce se mně umění, chce se mně života; a takového, jaký je. Třebas hloupého, třebas politického... Chci prospět lidem; a to je možno jen, organisují-li je. Stejní k stejným, rovní k rovným... jako my dva. Budu jim pomáhat, aby se našli. Je to někdy těžší, než se zdá.

ALEXANDR: To ano. Zatím tedy založíš družstvo trosečníků staré rodiny?

ALEŠ: Ano, těch, kteří se jí jaksi nehodili do krámu; které hned od začátku, instinktivně, tiskla ke zdi. A které vylodila při první jak náleží deštivé a nevhodné příležitosti. A vy budete, strýče, toho nového družstva prozatímním předsedou... podle stáří... než nachytám ještě staršího...

ALEXANDR: Děkuji ti. Jsi nezdvořilý, ale to už je většině lidí

tolik jako upřímný. Já však skončím již jako tichý soukromý blázen... ne hlučný a veřejný. (*Klepe se.*) Volno.

FRANTIŠKA (*vejde, v ruce kabelku. Zardí se, když spatří Alexandra Kostaroviče*): Dobrý den, pane Kostaroviči! Vítejte nám! (*Podává mu ruku.*)

ALEXANDR: Dobrý den, drahé dítě.

FRANTIŠKA: Nehněvejte se na mne, pane Alši, že se vracím tak pozdě. Nesu zato novinu, velenovinu... a pro ni mne omluvíte. Potkala jsem Anči a řekla mně něco, nad čím užasnete. Zasnoubili se s panem Říšou a vezmou se! A za chvíli se sejdou a půjdou k milostpaní... oznámit jí to a požádat ji o požehnání. (*Propukne v pláč.*) Člověk nečeká již nic dobrého na světě... nediví se ničemu. Ale tohohle... takového políčku do tváře, takové rány podpatkem do čela... jsem si snad přece nezasloužila. (*Klesne na židli u stolu. Pláče.*)

ALEŠ (*trpce, pološeptem*): Hrůza! Hrůza! Jak pláče pro něho! Stále ještě ho miluje.

FRANTIŠKA (*vzhledne na Alše svou zmučenou tváří, kterou se pokouší se usmát*): Odpusťte, pane Alši. Vím, jak jsem k vám nevďečná. Vím, že se chovám hanebně. Jen chvílky dopřejte ještě mým slzám. Je to naposledy. Poslední den zde... Pohřbívám tu celé své mládí.

ALEXANDR: Vyplačte se, dítě. Bude vám lehčeji. A zdvihněte pak hlavu hodně vysoko a hodně hrdě! Vím všechno, Františko.

FRANTIŠKA (*škubne sebou; nový nával krve do lící*).

ALEXANDR: Vy dítě, věčné dítě... Není proč se vám rdít. Naopak. Velikou, vzácnou věc jste dokázala, Františko, které by nedovedlo tisíce a tisíce žen... Vybojovala jste si své příští dítě.

FRANTIŠKA (*naznačujíc posunem Alše*): Bez něho bych toho byla nedovedla.

ALEXANDR: I tak je to zásluha. Bylo to břemeno nadlidské; jeden člověk by ho nepozdvihl. Ale kdo je k čertu ta Anči Bártíková, že dokázala ten dábelký kousek a otočila si kolem prstu našeho dobyvatele?

ALEŠ: Drzá, prohnaná osoba. Jen takové to vyhrávají. Chodila naoko k Františce jako kamarádka, a zatím vrhala síť do kalných vod a slídila, kde by koho ulovila.

FRANTIŠKA: Neměla bych to snad říkat, protože to byla ka-

marádka; ale potupila mne tak ukrutně, že jí to snad nebudu moci nikdy odpustit. Kleslá osoba. Obtěžkala s někým a udělala potrat. Sama se mně k tomu přiznala... a ne zkroušeně, nýbrž hrdě... jako by vykonala veliký skutek.

ALEXANDR: A ví o tom Říša?

FRANTIŠKA (*pokřčí rameny; nový pláč*).

ALEXANDR: Upokojte se již, Františko. Což nevidíte, že se potrestal sám? Nechtěl vás, čistou a nevinou, a vezme nyní zavděk protřelou a odloženou. Přišel na něho někdo ještě protřeplejší, než je sám. À corsaire, corsaire et demi, říká Francouz. Na lotra půl druhého lotra. Na hrubý pytel hrubá záplata. Kam by došel život, kdyby se sám nekorigoval? Kdyby had nežral hada a drak draka?

(*Bije dvanáct.*)

FRANTIŠKA (*se vzchopí*): Ježíši, poledne! Musím dovařit oběd, snést si ještě věci z půdy, složit si kufr, nanosit uhlí ze sklepa — podlahu jsem umyla již včera —, abych odevzdala všecko čisté milostpaní.

ALEŠ: Nebudeme vás rušit, Františko, přijmím svědomitá. Zmizíme nyní; a asi o jedné zjevím se s posluhou a odneseme vám kufr a ostatní věci do vašeho nového bytu. (*Odchází.*)

ALEXANDR: Ano, do nového bytu a snad i do nové, lepší kapitoly vašeho života. Splétáme nové hnízdo nejen vám, ale i sobě. Blaze nám, že máme pro koho shánět a o koho se starat. Je to nesmírné dobrodiní pro citově nezaměstnané. Komu se ho nedostane zavčas, umírá ztučněním srdce. (*Také odejde.*)

FRANTIŠKA (*přistoupí k plotně a zkoumá, je-li maso již měkké; přiloží pak do plotny a oškrabuje brambory. Zvoní se. Františka jde otevřít.*)

ANČA (*v předsíni*): No ano... to jsem já. (*Vejde nastrojená, v rukavicích, s kloboukem na hlavě.*) No, nevejři na mne jako kakabus. Nedalo mně to a jdu ti to vytmavit, když jsi zůstala při té novině na ulici jako tumpachová. Copak si myslíš, že jsem ti něco zlého udělala?

FRANTIŠKA (*nevšímá si jí a oškrabuje brambory*).

ANČA: To jsou hloupé předsudky od vás z Mrákotína. Život, to je holenku konkurence. Kdo je silnější, ten vyhraje. Boj o život se tomu říká... vynašel to nějaký Englander nebo

Talián, má stará ho umí jmenovat... tak nějak jako Kravín. A nač bych měla já ustoupit tobě? Jsem vzdělanější... snad o nějaký den i starší, duchaplnější, krásnější. Já mám právo na štěstí, protože jsem od přírody hm... jak se to říká?... lépe vyzbrojena než ty... ano... lépe vyzbrojena... tak to říká ten Kravín... no, ne... Darvín.

FRANTIŠKA (*bere hrnec s oloupanými brambory a staví jej na plotnu. Nevšímá si jí.*)

ANČA: Kdybys nebyla hloupá vesnická husa a byla vzdělaná dáma jako já, rozuměla bys tomu a nezlobila se proto na mě. Copak já za to můžu? Kdybys to nebyla já, byla by to jiná... A to by bylo horší pro tebe. Takhle budu snad moci pro tebe něco udělat. Pošlu ti občas něco... budu tě podporovat... A snad bych si tě po čase i do služby vzala... Ne... ne, to přece ne. Kvůli Říšovi ne... abys ho nesvedla po druhé...

FRANTIŠKA (*vezme prázdný koš na prádlo, a nepohlednouc na Anči, nese jej ven na půdu. Slyšet úder vnějších dveří, které za ní zapadnou.*)

ANČA (*odplivne si*): Jdi si, důro nevzdělaná. Je vidět na tobě, že jsi balice z Balíkova a zůstaneš jí do smrti. Mělas zůstat na venku a pásat krávy nebo kozy do smrti. K tomu by ses hodila, a ne pohybovat se po parketách. To bych si dala: tebe podporovat... A just a just ne: ani halíře ti nesmí dát Říša, pokavad já budu paní v tomto domě. A to budu do nejdelší smrti.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ (*vejde prudce; zarazí se, spalřivši cizí osobu*): Kdo jste? Co zde chcete? A kde je Františka?

ANČA: Ruku líbám, milostpaní. Františka odešla před chvílí s košíkem. Šla snad na půdu pro prádlo.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: A proč vás tu nechává samotnou? (*Rozhlíží se nedůvěřivě po kuchyni, nezmizelo-li z ní nic.*) Co tu pohledáváte?

ANČA: Já jsem Anči Bártíková z Dolní Třebáně...

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ (*přerušuje ji*): Já se vás neptám, kdo jste; já se vás ptám, co tu pohledáváte. U mne musí každý odpovídat přesně, nač se ho táží.

ANČA: Já jsem sem přišla za Františkou, ale vlastně...

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Aha, vy jste tedy ta nová služka, co má

dnes nastoupit. A doporučuje vás paní Burdová, že ano? (*Měří ji lorňonem.*) Nu, zvláštního na vás nic není. (*Sype rychle následující věty.*) A kde máte kufr? U mne se musí mít holku holka k světu. Ráno první z postele, večer poslední do ní. Jsem na domácnost metr.

ANČA: Já taky, milostpaní.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: A hlavně: nic s mužskými. Jsou tu dva a oba... trochu chytlaví. Kvůli nim musí Františka z domu. Nestrpím takové sviňstvo.

ANČA: Já, milostpaní, taky ne. S dvěma si začínat... to ne. O toho mladšího — je to ten hrbatý nebo koktavý — já nestojím.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Jakže? Cože? O toho mladšího že nestojíte? Stojíte tedy o toho staršího?

ANČA: Toho už mám čtrnáct dní.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Cože? Mon dieu! Jak ho máte čtrnáct dní?...

ANČA: No... jako nevěsta.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Co to blábolíte? Spadla jste z měsíce? (*Měří ji.*) Vyznám se přece v lidech: jste služka... třeba tak trochu nedělně ohozená.

ANČA: Milostpaní mne nesmí urážet ani podceňovat. Já nejsem a nebyla jsem nikdy obyčejná služka; já byla vždycky paní k ruce.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Ale já řekla paní Burdové, že chci služku pro všechno... Paní k ruce... ne: to vás nemohu potřebovat.

ANČA: Ale já k vám nejdu, milostpaní, sloužit.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Nejdu sloužit?... Tak co zde u všech rohatých chcete?

ANČA: Býti tu paní vedle vás a po vás.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Paní vedle mě... a... po mně? Zbláznila jste se vy nebo já?

ANČA: Ani milostpaní, ani já. Já jsem totiž zasnoubená s panem Říšou; za tři neděle budeme mít svatbu. A dnes jsme se smluvili, že se představíme milostpaní jako snoubenci.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: S Říšou? S Říšou? Nevím o tom nic; nic mi neříkal. To bude asi nějaké nedorozumění, milá osobo. Můj syn Říša je příliš nóbl pán, aby si bral takové... mhm...

ANČA: Milostpaní mne nesmí podceňovat. Řekla jsem to už jednou. Já jsem vzdělaná a vyrovnám se každé dámě... stojíc, ležíc. Já chodím taky do divadla; a vždycky si do něho kupuji čokoládové bonbony. A čtu taky knihy v krásných pozlacených vazbách. Lehnu si přitom na divan... ovinu si hlavu tureckou šálou a zamhouřím oči; dělám, jako když sním. Nebo někdy kouřím jen cigarety, dělám kroužky z dýmu... a sním...

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ (*ostře*): Nejsme my tak něco jako číšnice nebo animírka?

ANČA: To si vyprošuji, milostpaní. Já jsem chudá sice, ale počestná a vzdělaná dívka.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Nu... dobrá, dobrá. Vstřčila bych vám jinak nějakou padesátku, abyste neobtěžovala zbytečně syna... Však jsme asi nestřelili daleko od černého... Nic ve zlém, ale pro mého syna nejste. Ten kouká tak o deset pater výš.

ANČA: To by si vykroužil krk. A tak hloupý on není.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Ale vy jste, jak vidím, hubatá osoba.

ANČA: Nic ve zlém, milostpaní a příští matko, ale jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Nu, s tou matkou ještě pomáálu... Pomáálu... Z toho mračna nebude déšť.

ANČA: A bude! A možná s kroupami.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Ale ty by pak potloukly vás.

ANČA: Mne nebo někoho jiného. To se posud neví. Snad byste si měla přece své políčko pojistit?

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Nu, komu čest, tomu čest. Dávno jsem již nebyla přítomna takové produkci jazykem, jako je váš. Mohla byste vystupovat ve variétě.

(*Zvoní se.*)

ANČA: A to bude již Říšínek. My jsme se měli sejít u něho, víte, milostpaní, ale ta hloupá husa Fanda je vinna, že jsem na to zapoměla a šla za ní do kuchyně. (*Běží mu otevřít; dvře z kuchyně do předsíně zůstanou otevřené, lakže je slyšet, co se mluví v předsíni.*) Ale ovšem, vždyť jsem to věděla... Tys chytrý; ty uhádneš vždycky, co si myslím, dřív než si to sama pomyslí.

ŘÍŠA (*v předsíni*): Kde je mamán?

ANČA: V kuchyni. Pojď jen za ní. Vyložila jsem jí, proč jsem sem přišla, ale nechce mně rozumět.

RÍŠA (*vejde do kuchyně s Anči, která se do něho zavěsila*): Ruku libám, maman. Víte tedy již, oč jde, a nemusím řečnit... ne-návidím beztoho takové řečnění k smrti. Vezmu si ji; nemohu jinak. Jsem v létech, kdy muž se chce usadit a mít v ženě i dobrého kamaráda. A ona bude mně výborný kamarád. Vyzkoušel jsem ji.

ANČA (*zatleská do rukou*): Bravo. Rozumíme si, milostpaní, znamenitě. Budete mít z nás radost. Bude z nás rozkošný párek.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ (*pokus o pláč*): Ale Ríšo, quelle folie. Incroyable. Ne. Nepřežiji toho. Zešílím. Vždyť je to všecko jako strašný sen...

RÍŠA: Ale maman, není proč šilet. Byli větší lidé než já a vzali si chudší, než je Anči, nemluvím-li již o tom, že ošklivější a hloupější. Náš ředitel si vzal na příklad holku z baru; a je to ředitel a sloup bursy.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Proto. Nakazil tě svým bláznovstvím. Hned jsem si to myslila, že tě zavedl nějaký špatný příklad. La folie se gagne. Ale to je starý dědek. Čert vem takového starého zuzanika. Ať si odpyká své eskapády z mládí. Ale ty. Tak mladý a krásný...

RÍŠA: Nu, s krásou i mládím začíná to být již nahnuté, maman. (*Skloní hlavu k matce, takže je vidět počínající lysin.*) Začínáme již pelichat.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ (*jako by toho neslyšela*): Ty, tak mladý a krásný, mohl bys vyženit miliony.

RÍŠA: Už nevyžením. Věno vychází již také pomalu v Evropě z módy; amerikanisujeme se, maman. Věno začínají teď již mít jen natuknuté nebo odložené a zaleželé. Jeden kolega vyženil milion, ale objevilo se, že panna nevěsta měla již dva potraty... s jedním našim praktikantem. Myslíš, že je to příjemné, mít takového předchůdce?

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Nu tedy čert vem peníze. Ale musíš si najít děvče sobě rovné. Víím, že po tobě vzdychala dcera ministra Kotíka.

RÍŠA: Nu, mamá, již nevzdychá. Utěšila se se svým šoférem.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Proboha tě prosím, nemluv tak, Ríšo. To je strašný cynismus. Děsím se ho u tebe.

RÍŠA: Ale, maman, že můžeš být tak pošetilá... tak zaostalá.

Cožpak jsem sám? Cožpak se to neděje neustále i v nejlepších rodinách?

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ (*zatne pěsti*): Ale u nás se to nesmí stát! Tuhle hloupou módu nebudu dělat s sebou. Quelle mésalliance. Jamais.

ANČA: Milostpaní, rozumím taky trochu francouzsky. Víím, co je to mezalianc. Chodím do divadla. Mezalianc by byla, kdyby si vzal dědek osmnáctiletou nebo rovný hrbatou. Ale my se k sobě s Ríšinkem znamenitě hodíme... i věkem i postavou. My jsme pro sebe jako stvoření.

RÍŠA: Maman, zkráťme to. C'est trop pénible pour moi, vraiment. Taková scéna se mně smrti rovná.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Ne! K tomu nedám nikdy svolení. Zapal tento dům! Otrav mne! Dělej se mnou, co chceš! Jen můj sen mně neber! Pochop to. Můj Ríša byl mně víc než můj bůh. Nemohu ho vidět na zemi v blátě... pošlapaného... předmětem úšklebků a vtipů. Nesnesu té podívané... Žijeme svými sny. Zab mne, ale neber mně můj sen o sobě. (*Zapláče suchým vzlykem.*)

RÍŠA: Můj sen... můj sen. Mluvíš s cesty, mamá; odpust! Ale takhle mluvíval vždycky náš náměsíčník nebo strýc Lexa. Tys však chtěla být, pokud víím, střízlivá a praktická a žítí skutečností. A Anči je moje erotická skutečnost.

ANČA: To taky že jsem... Nerozumím vám, milostpaní, že jste tak umíněná. Já si vás představovala docela jinak: jako moderní matku. Jsem zase o ilusi chudší.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Mlčte. Nesnesu déle vaši přítomnosti. Plebejství z vás přímo čiší.

ANČA: Plebejství... Co to je, Ríšinku? Já mám s těmi cizími jmény smůlu. Aha... to jako že jsem z nízkého rodu? Nu a jste vy baroni nebo hrabata? Jsme všichni stejná červená krev. Jenom že já mladá a čerstvá, venkovská, a vy stará, zkažená, městská. Ríšínek je opravdu moudrý a ví, proč co dělá. Četla jsem tuhle knihu... vzala jsem ji své staré... a ta byla celá o tom, že by se krev měla míchat a staré rodiny s řídkou krví že by se měly osvěžovat mladou, hustou krví venkovskou.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ (*zuřivě*): Nesnesu již déle této osoby! (*Ríšovi.*) Ôtez moi de là cette personne, s'il vous plaît.

162 ANČA: Zase cizí jména. Zase s frančinou na mne... Ale já již hodně rozumím a ostatní se brzy doučím. Pak bude na mne milostpaní krátká.

RÍŠA: Finissons-en! Leze mně to všecko již z krku! Poslední slovo, maman. Nesvolíte tedy k mému sňatku?

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Raději bych tě viděla mrtvého na márách.

ANČA: Nu, tou laskavostí vám Ríšínek sotva poslouží.

RÍŠA: Dobrá. Tedy se ožením bez vás. Doufám jen, že přijdete dříve nebo později k rozumu a pochopíte, jak zbytečně jste rozčilovala mne i sebe. Ruku líbám. *(Odchází.)*

ANČA *(tulíc se k němu)*: Ruku líbám, milostpaní a... má příští matko. *(Odchází s ním.)*

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ *(vyčerpaná klesne na židli; hlavu do dlani; cloumá jí suchý pláč)*: Quel outrage! Tak se mnou jednal on, můj Ríša! Můj bůh... mé slunce... a v područí jaké strašné děvky... omámený jí... opilý... nevidomý... slepý.

(Venku v hlavních dveřích zachřestí klíče a za vteřinu, v ruce koš s posbíraným suchým prádlem, vejde Františka.)

FRANTIŠKA: Ruku líbám, milostpaní. Zde přináším suché prádlo milostpanino, které mně poručila předvěčirem nakvap vyprat. Zmandlovat a vyžehlít ho již nebudu moci; to již musím přenechat své nástupkyni. A nyní musím ještě do sklepa, nanosit do všech kyblíků uhlí. Chci zanechat všecko v úplném pořádku, aby mne nemohl nikdo pomluvit.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ *(mlčí, oči upřeny do země)*.

FRANTIŠKA *(vyběhne s kyblíkem na uhlí, který stál před plotnou, do předsíně; slyšel, že sbírá druhý kyblík a záhy potom přiráží za sebou hlavní dvěře)*.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ *(myslí stále na Ríšu)*: Tak mne potupit! A ta jeho drzá coura, hubatější než nejjedovatější baba z tržiště. Bylo by to krásné oznámení sňatku v novinách. Anda Bártíková, dcera asi baráčníka, ne-li obecního slouhy z Dolní Třebáně, a Ríša Kostarovič, disponent Banky pro agrární průmysl v republice Československé, doporučují se jako novomanželé. To vypoulí pražská společnost oči... To bude tableau! *(Zvoni se. Paní Kostarovičová zvolna se sbírá a jde olevřit do předsíně.)*

ALEXANDR *(v předsíni)*: Ruku líbám, paní Heleno.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ *(zaražena)*: Á, to je pan švagr. Dobrý den, pane Lexo. 163

ALEXANDR *(vchází do kuchyně)*: Dovolíte, paní Heleno, jen na minutku. Františka uschovala si u mne své úspory, musím jí je vrátit; a také nějakou knížku jsem jí přinesl na památku. Kříž u potoka a Kytici a verše Nerudovy a Máchovy... Ona tak ráda čítala básně. Aby se jí nestýskalo v její samotě hned první dni. Zajisté mi nebudete bránit.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Ale ovšem že ne. Nikdy jsem nebránila mužům v rytířských službách.

ALEXANDR *(shýbá se nad kufr a rovná v něm něco)*: Děkuji. Tak. Ty peníze a ty knížky hezky ke dnu, aby nevypadly... Ano, to se mně, paní Heleno, nejvíc na vás líbilo. Nesdílela jste sice naše sociální rytířství, neschvalovala ho, ale přece jste nám v něm nebránila, že ne? Ani mně, ani Alšovi, ani... *(pointovaně)* Ríšovi...

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ *(škrubne sebou jako bodnuta)*.

ALEXANDR *(skládá do kufru Franliščina ještě leccos, co leží na zemi u něho)*: Tak. Musím trochu pomoci tomu dítěti. Zasloužila si toho ode mne. *(Paní Kostarovičové.)* Nu a jinak, paní Heleno, vede se nám dobře, že ano? Všecko se nám daří? Sny o vzestupné linii našeho rodu se utěšeně blíží svému uskutečnění, že ano? Dobýváme stále nových posic ve světě finančním a hospodářském... ve společnosti, že ano?

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ *(v rozpacích)*: Nu, není to tak velké... Život dává si vždycky hodně na čas, než nám splatí, co je nám dlužen.

ALEXANDR *(stále zaměšlán kufrem Franliščiným)*: Ano, abych nezapomněl: smím gratulovat? Před nějakými pěti minutami potkal jsem na ulici... nebo lépe střetl jsem se v domovních dveřích s Ríšou a nějakou mladou dámou. Šli zavěšeni do sebe a byli tak šťastní, tak blaženě do sebe zadívání, že řekl jsem si hned: to jsou ženich a nevěsta, jimž právě požehnala matka...

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ *(mlčí; krev žene se jí k hlavě)*.

ALEXANDR: A jak jsem slyšel, je prý ta nevěsta Ríšova krajanka naší... dnes musím již říci kdysi naší Františky?

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ *(vybuchne)*: Jste vševědoucí, ďáble? Přišel

jste mne mučit? Přišel jste se popást pohledem na mé neštěstí? Podívanou na matku, které syn rozbil sen jejího života? (*Slaví se před něj.*) Vizte mne tedy! Vizte mne pokořenou! Nadívejte se dosyta do mé zmučené tváře!

ALEXANDR: Mýlíte se, paní Heleno. Nic mně není vzdálenější než to. Kdyby se byl váš sen uskutečnil, byl by mně asi odporný; ale nyní, kdy leží ve střepch, rozbitý, před vámi, je mi ho líto... a je mně líto hlavně vás, která jste jej milovala, hýčkala, krví svou napájela jako nejdražší dítě. Konec konců byl to přece jen lidský sen, byť nevysoký, byť nízký...

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Nu, zdvořilý právě nejste.

ALEXANDR: Nejde teď o to, dělati si poklony. Jde o to, zamyslíti se nad tím, co se stalo, a napravití ještě, co se napravití dá.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ (*v níž vzplane jiskra naděje*): Jakže? Vy že byste chtěl domluviti Říšovi, aby opustil od toho šíleného sňatku...

ALEXANDR (*s jemným úsměvem*): Nerozumíte mně, paní Heleno. Nepokládám ten sňatek za nerovný, jak se vám zdá; naopak. Něco jiného mám na mysli... Nemyslíte, paní Heleno, že i jiní než vy měli a mají své sny? A že si ty sny žádaly a žádají šetrnosti druhých... a také šetrnosti vaší? Abychom byli vzájemně šetrni ke svým snům a aby naše sny svou jakostí takové šetrnosti zasluhovaly, ... nemyslíte, paní Heleno, že v tom je všechna civilisace?

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Nemučte mne déle! Nejsem tak vinna, jak si myslíte! Nebo byl snad mrzký ten osten, který jsem cítila stále v hrudi a jenž mne pudil dál, dál, stále vpřed... ne pro sebe, ale pro mé děti, můj rod?

ALEXANDR: Ten osten, který vás hnál takto kupředu, nebyl by sám o sobě nízký. Ale nízké jest, když ten, kterého takto pudí, vybere si cestu přes dobrá práva svých bližních. (*Zabodne se do ní zrakem.*) Nemyslíte, paní Heleno, že v tomto domě bylo pošlapáno ještě trochu víc než sen, sen čisté duše: její svaté právo na mateřství?...

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ (*zastírá si rukama tvář*): Nemučte! Nevím, nač narážíte! To se mne netýče, nýbrž... snad... Říši. To je jeho věc. Není mně nic po tom.

ALEXANDR: Mně tedy ještě méně. To si vyřídíte sama se sebou. Já se jen klaním vašemu roztráštěnému zkrvácenému snu a zdvořile se vám poroučím. (*Odejde.*)

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ (*přechází v těžkém myšlení po kuchyni; sbírá síly*): A ne... ne... Přece se nepoddám. Pomstím se jim aspoň. Ne... nevzdám se jim tak lehce. Vydržím boj, který mně vnutili, pokavad budu moci prstem hnout...

(*Šramot klíčů ve vnějších dveřích. Slyšet Františku v předsíni, vlekoucí dva kyblíky uhlí a zanášející jeden z nich do pokoje.*)

S druhým vejde do kuchyně.)

FRANTIŠKA (*slaví jej k plotně*): Zde je klíč od sklepa, milostpaní, a zde od pudy; a zde od hlavních dveří; to jsou všecky, které jste mně svěřila.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ (*přijímá je mlčky*).

FRANTIŠKA (*zkoumá maso i brambory v hrncích na plotně*): Oběd jest uvařen; mám jej již nést na stůl?

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Ne, Františko. Nemám dnes naprosto chuti k jídlu.

FRANTIŠKA: Ale přijde snad... pan syn.

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Ne, Říša ode dneška se mnou neobědvá. Vezměte si jen sama a jezte.

FRANTIŠKA: Nepozřela bych ani sousta, milostpaní. Já si teď omyji ruce a doskládám si své věci. (*Pohlédne na hodiny.*) Beztoho za minutu přijde posluha. (*Umývá si ruce; složí si pak své věci do kufru; přirazí víko a uzavře zámek.*)

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ (*sleduje ji mlčky v tupém zamyšlení; pak náhle*): Pojdte sem, Františko, ... sem... přede mne.

FRANTIŠKA (*udivena váhavě ji vyhovuje*).

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ (*bere ji za ruce*): Poslyšte... nemohlo by být ještě všechno dobré? Nějak bychom všechno urovnali.

FRANTIŠKA: Co rovnat? Já všechno v tomto domě ztratila... prohrála navždy. Jaká tu náprava? Víte sama, milostpaní, čím mi byl pan Říša před čtyřmi měsíci a čím je mi dnes...

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ: Právě proto. Pomstěte se mu! Neodcházejte odtud! Nevyklízejte dobrovolně pole! I já se jim chci pomstít. Zůstaňte: navzdory synovi, navzdory příští snaše! (*Tiskne ji ruce; vzhlíží k ní jako tonoucí k svému záchraňci.*) Budu k vám docela jiná. Nebudete mou služkou, budete mou

společníci. Budu vás chovat jako v peřince. Pomstíme se obě... jim, bídným...

FRANTIŠKA (*zavří leskně hlavou; plachý úsměv zalitý slzami*): Neumím se mstít, milostpaní. Nedovedla bych toho, čeho ode mne žádáte. Puklo by mi srdce při tom. Jsem prostě vesnické děvče a nerozumím ničemu z takového složitého života. Nechte mne odejít a dožít všecko, co mně dal tento dům, prostě a pokorně v ústraní. (*Zvoní se.*) Nepovyšujte mne; nechtějte mít ze mně nic víc, než co jsem byla: služka pro všecko. (*Jde olevřit do předsíně.*)

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ (*klesne na židli vyčerpaná, pokořená*).

ALEŠ (*v předsíni*): Rozhodl jsem se, Františko, odnést vám sám kufr do nového bytu.

FRANTIŠKA: Ale to není možné, mladý pane,...

ALEŠ (*vchází do kuchyně*): Už ano; bude to zcela dobře možné, Františko. (*Spalí paní Kostarovičovou.*) Dobrý den, mamá. Vidíte, jak jsem se na to oblékl? (*Má všední šaty, na hlavě placatou čepici; v ruce drží popruhy, jak je mívají posluhové, kteří nosí břemena.*)

FRANTIŠKA: Ale ne, ne; nedovolím toho nikdy...

ALEŠ: Ne, nebraňte mně, bylo by to marné. Pracuji strašně rád fysicky. Tělesná práce je něco krásného. Odměňuje tě hned na místě radostností myslí, klidem duše. Svatá je. Čepici dolů před ní! (*Zdvihá kufr Františčin na židli. Pokládá pod něj popruhy a klade si je na hrud.*) Jaká krásná věc, nositi břemena svých drahých. Jsem nyní tak zdravý, tak silný, že bych na sebe mohl naložiti hoře celého světa. Ať žije zdraví, síla, bratrství! Od té doby, co jsem se odnaučil koktat, jsem silný jako valibuk. (*Vzepře se pod kufrem a odnáší ho na zádech.*) A ty, maman, se na mne nemrač. Není ti to nic platné. Jsem, po prvé v životě, trochu šťastný. Nemohla by ses z toho těšit?

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ (*mlčí před sebe*).

FRANTIŠKA (*odběhne do předsíně, otvírá před Alšem obě křídla vnějších dveří, zavírá je a vrací se zase do kuchyně. Obléká kabát, čepičku, pletené rukavice*): Buďte tu s pánembohem, milostpaní... (*Zvolna vychází.*)

PANÍ KOSTAROVIČOVÁ (*chvíli schoulena na židli tupě civí před sebe; pak se vymršti a pobíhá po kuchyni rychleji a rychleji,*

chvílemi dupajíc; stane před kredencí a chytne z ní sklenici, mumlajíc): Říšova... píval z ní již jako hoch... (*Udeří jí o zem. Za chvíli chytne šálek.*) Říšův... z dětských dob... (*a mrští jím na podlahu; pak vyčerpaná klesne znova na židli, těžce oddychujíc. Zdvihne hlavu: po tváři splynou jí dvě drobné suché slzičky.*)